

АДЫГЪЭ

КЪБР-М И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ
ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА
И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪР

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКІ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

ПСАМЪЭ

№15 (24.297) • 2022 гъэм мазаем (февралым) и 12, щэбэт • Тхъэмахуэм щэ къыдоки • И уасэр зы тумэнщ •

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Іэтащхъэ КІуэкІуэ Казбек хэ-тащ УФ-м и Къэрал Советым «Транспорт» унэтІыныгъэмкІэ и комиссэм онлайн щыкІэу иригъэкІуэкІа зэлушцІэм.

Гъэ къакІуэ ирихъээлІэу

УРЫСЕЙ Федерациэм и Правительствэм мы лъэхъэнэм щыхоплъэ щыналъэхэм жылагъуэ транспорт ІэнатІэм зыщегъэужыныным хуэгъэзауэ ягъэхъэзыр зэзыгъэулу проектым.

Зи гугъу тщІы зэхыхъэм щы-зэрихъэлІахэр щыгъуазэ ящІащ «ФІагъ лъагэ зиІэ гъуэгу шына-гъуэншхэр» лъэпкъ проектым и гъэзэщІэным хыхъэу, щыналъэхэм жылагъуэ транспортым зыщегъэужыныным хуэгъэзауэ мы зэманым зэхагъэува Іуэху еплъыкІэхэр зыхуэдэм.

ЗэлушцІэр къызэІуихащ УФ-м и Президентым и дзІэпыкъуэгъу Левитин Игорь. Щыналъэхэм я Іэтащхъэхэмрэ Іуэхур зэгъэщІы-ла министерствэхэмрэ хуэхуэ псалъэкІэ захуигъэзащ УФ-м и Правительствэм и УнафъщІым и къуэдзэ Хуснуллин Марат.

Урысей Федерациэм и Къэрал Советым и Президиумым зи гугъу тщІы Іуэхум ехъэІауэ 2021 гъэм жэпуэгъуэм и 19-м зэлушцІэ иригъэкІуэкІат. Абы зыщытепсэлъыхъэхэм япкъ ит-кІэ, УФ-м и Президент Путин Владимир ищІа унафэр я тегъэщІапІэу, къэралым и Пра-

вительствоэм щІидзащ щыналъэхэм жылагъуэм къигъэ-сэбэп транспортым зыщегъэужыныным хуэгъэзауэ зэзыгъэулу

проектыр гъэхъэзырыным. Онлайн-зэхыхъэм мызэкІэ нэ-хыбэу зи гугъу щащІар жыла-гъуэ транспортым и къэгъэщІэ-

рэщІэжыным мылкъушхуэ хэлъхъэн, абы папщІи инве-сторхэр къыдэхъэхын зэры-хуейрщ. КъыщынэмыщІауэ, зэ-

ІушцІэм хэтэхэм къыхагъэщащ къалэхэмрэ къуажэхэмрэ авто-бусхэр нэхъ къыщыувыІэпхъэу къалъытэр социальнэ ухуэны-гъэхэр здэщыІэхэмрэ цІыхухэр нэхыбэу щыпсэу щыІпІэхэмрэ арауэ зэрыщытри.

Къэбэрдей-Балъкъэрым къэт-штэнци, зи гугъу тщІы Іуэхум ехъэІауэ республикэм къыщы-зэрагъэпэща комиссэм хэтхэр КІуэкІуэ Казбек и унафэкІэ хэлпъащ жылагъуэ транспор-тым щыщу муниципальнэ къы-зэгъэпэщыныгъэр зыхуеину бжыгъэр зыхуэдэми.

«Автобусхэм я теплъэмрэ ин-фраструктурэмрэ зегъэхуэ-жыныр нэхыбэу зыхуэунэтІар, хабзэм къызэригъэува, я лэ-жыгъэр щызэблэу къэмы-хурэ шынагъуэншэу цІыхухэр къешэкІынырщ, уэрамхэри нэхъ щызекІуэгъуафІэ щІы-нырщ. Зи гугъу тщІы лэжы-гъэр Іыхъэ-Іыхъэу зэпыгъэщ-хъэхуащІащи, и гъэзэщІэным 2023 гъэм щІэддзэнущ», - къы-хигъэщащ КІуэкІуэ Казбек, он-лайн-зэхыхъэм кърыкІуахэм щыхэлпъэхым.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Зыужыныныгъэр зи гъуэгу

Ди республикэм шагъэІапІэ япэ телерадионэтынхэр къэтын щыщІа-дза махуэхэр. ІІэщІыгъуэм нэсащ ди щыналъэм радио япэу къызе-рыщыпсалъэрэ, илгъэс 65-рэ мэхуэ те-левизорхэм ди деж япэу лэжъэн зэрыщыщІадзэрэ. Ди щыналъэм и тхыдэм и дежкІэ мыхъэншхуэ зиІэ а ІуэхугъуэхэмкІэ КЪБР-м и Іэтащ-хъэ КІуэкІуэ Казбек иджыблагъэ ехуэуэхуащ «Къэбэрдей-Балъкъэр» КЪТРК-м и лэжъакІуэхэм.

95-рэ ипэкІэ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыІуащ езым и радиовещанэ станциым къыІуки макъхэр, абы иужькІэ илгъэс 30 дэкрІи, цІыхухэр еплъыфащ ди телеви-денэм къыт япэ нэтынхэм. Апхуэдиз илгъэс хуэуэуэ щыналъэ радио-мрэ теле-виденэмрэ я ІэщІагъэлІхэр жыджэру хэтщ республикэм щекІуэкІ Іуэхугъуэ-хэм, зэхуэакІыныгъэхэм, - щетх КІуэ-кІуэм Инстаграмым щіІэ напэкІуэ-щІым.

«Къэбэрдей-Балъкъэр» КЪТРК-р нобэ республикэм и хыбарегъащІэ Іэ-натІэм щынэхъ пашэ ІуэхущІапІэхэм

ящыщщ. Абы зыІэригъэхъа ехуэлэны-гъэхэр я фыщІэщ зи ІэщІагъэмкІэ зэфІэкІ лъагэхэр зыбгъэдэлъ, зи лэ-жыгъэм гурэ псэкІэ, пэжу пэрыт, зи къалэнхэр зэфІэхыным творческэу бгъэдыхъэ лэжъакІуэ гумызагъэхэм. Уи гуапэ мыхуэу къанэркъым компанием и иджырей ІэщІагъэлІхэм япэ ита журна-лист нэхъыжъхэм зэтраубла Іуэху зехъэкІэ мардэхэр зэрахуэмэр, ахэр зэрырагъэфІакІуэр, апхуэдэуи лэжы-гъэм къыхыхъэ бгъэдыхъэкІэщІхэр къы-зэращтэр, журналист нэсым и щэным зэрытетыр, сыт хуэдэ хыбарри псын-

щІэу икІи пэжыр и лъабжъэу цІыхухэм я деж зэрынахъэсыр.

Си фІэщ мэхуэ вбгъэдэлъ Іэзагъым, фи къалэнхэм фаззрыхуэпэжым, зы-хэфщІэ жэуапІыныгъэм телерадио-компанием къыпэщІыІэ Іуэхухэр ехуэ-ІэныгъэкІэ зэрызэфІэвгъэкІыфыну Іэ-малхэр къызэрыфхуэзІуахыр.

Сынывохуэхуэу фи ІэнатІэм епха ма-хуэшхуэмкІэ. Узынагъэу быдэ фІэу, творческэ ехуэлэныгъэщІэхэр зыІэры-гъэхъэу фылэжъэну си гуапэщ.

Къэбэрдей-Балъкъэрым щІыхъ зиІэ и журналист Къэзанш Людмилэ зи пашэ республикэм и хыбарегъащІэ Іуэху-щІапІэ пэрытым, зэфІэкІ лъагэ зыб-гъэдэлъ ІэщІагъэлІхэмкІэ къулейм, тех-никэ и лъэныкъуэкІэ лъабжъэу быдэ зэзыгъэгъуэтам, махуэ къэси лэжы-гъэшхуэ щызэфІах. Къэбэрдей-Балъ-къэрым щызекІуэ къэралыбзищымкІи къызэгъэпэщауэ абы шагъэхъэзыр ди щыналъэм и цІыху цІэрыІуэхэм, щІы-пІэм къыщыхуэ-къыщыщІэхэм ятеухуа нэтын хъэлэмэтхэр. А программэхэм ущопІыф, ущодзэуэф «Россия 1», «Россия24», «РадиоРоссии» телерадио-каналхэм. Мэлажэ Интернет на-пэкІуэщІри. Илгъэси 10-м нэсащи, компаниер бжыгъэр зи лъабжъэу нэтын-ным техъащ.

Ди лэжъэгъуІапІэхэм, ныбжъэгъуфІ-хэм я махуэшхуэмкІэ йохуэхуэ «Адыгэ псалъэ» газетым и редакцери. Зыпэрыт ІэнатІэр ирагъэфІакІуэу, творческэ зыужыныныгъэрэ къэлъыхуэныгъэрэ зэи щымыщІэу, узыншэу Тхъэм игъэ-лажъэ!

КЪАРДЭН Маритэ.

КъБР-м и Итащхъэ Клуэкуэ Казбек видеозэпыщлэныгъэ

Хъэрычэтыщлэм нэхъри зрагъэуэбгъу

пщлэн папщлэ къэралым лэмал псори къузэритыр, псом хуэмыдэу пандемием и лъэ-хъэнэм хуабжыу защлэгъэкъу-аш.

АБЫ ШЫТЕПСЭЛЪЫХЪАЩ хъэрычэт мащлэмрэ курытым-рэ дэлыгыным, апхуэдэуи «Хъэрычэт мащлэмрэ курытым-рэ, шхъэзакъуэ хъэрычэт луэху къызылузыхыну хуейхэм я жэрдэмр дэлыгыныр» лъэпкъ проектум кърыкълуахэр зэпкъ-рахаш.

и фондымрэх. КъБР-м и Шэсыплэ фондым 2021 гэм хъэрычэтыщлэ 39-м сом мелуан 279-рэ яритащ.

грантхэр хухахаш, ирипсэун папщлэ цыхур нэхъ мащлэ дыдэу зыкуей ахъшэм хуэдиз улахуэу я лэжыакълуэхэм ира-тыфын папщлэ, къыцынэмы-шлэуэ, зырыхудачык шыхуэхэм-кли ядэлэпыкъуаш.

рэ псынщлэу зэтрахуэн» шы-налъэ проектхэр ди хэгъэгум шолажьэ. 2021 гэм шыналъэ проектхэм хухахаш сом мелуан 144-рэ, ахэр мэкъумэш лэна-тлэм хъэрычэт луэху къыщыззы-гъэлэщэхэм ирагаш.

Министерствэм къыта хы-барым тепщлэхымэ, хъэрычэт мащлэмрэ курытымр дэлы-гыным хуэгъэпса лъэпкъ про-ектым 2022 гэм сом мелард 65-рэ хухахынуш.

Республикэм бизнес-инкуба-тору 6 шолажьэ хъэрычэты-щлэхэм ядэлэпыкъуу. 2022 гэм шышылым и 1-м ирихъэллэу бизнес-инкубаторхэм хъэрычэ-тыщлэ 72-рэ луэху щашлэу шлэсщ, абыхэм шылэжьэн шы-плэу 296-рэ хухахаш.

«Хъэрычэт мащлэмрэ куры-тымр шхъэзакъуэ хъэрычэт луэху къызылузыхыну хуейхэм я жэрдэмр дэлыгыныр» лъэпкъ проектум и зэхэлъы-кълэщлэм ипкъ итклэ, «Зи шхъэ хъэрычэт хуэзыщлэ цыхухэм лэ-мал къахуэзэгъэпэщын», «Хъэ-рычэт луэхур тыншу къызы-рагъэлэщын, лажъуэ зэтра-ублэн папщлэ ядэлэпыкъун», «Хъэрычэт мащлэмрэ курытым-

«Хъэрычэт луэхум зегъэу-жынымклэ сэбэпышхуэ хуауш къэралыр зэрадэлэпыкъуар. Ди хэгъэгум нобэклэ хъэрычэтыщлэ 19144-рэ шолажьэ, нэгъабэ еплъытмэ, шхъэзакъуэ хъэры-чэтыщлэхэмрэ луэху цыкълу, курыт зыгъэлажьэхэмрэ я бжыг-гэм проценти 7,2-кълэ хэхъуаш. Абы шылажьэхэм я бжыгъэри процент 19-кълэ нэхъыбэ хуауш, хъэрычэт луэхум лэнаглэ шалэщ цыху мин 54-м», - жиалщ КъБР-м и Итащхъэм.

Итащхъэм жиалщ хъэрычэт мащлэмрэ курытымрэ къызы-лузыххэм я бжыгъэр нэхъыбэ, налог луэхур тынш зырыхуэм и флыгъэкълэ республикэ бюджет-тым и хэхъуэри зэрынэхъыбэр. «Шышылэ мазэм тешлэхъауэ жыплэмэ, шыналъэ бюджет-тым езым и хэхъуэу илэр нэгъа-бэ и апхуэдэ паллэм еллытауэ процент 30-кълэ нэхъыбэщ, ахъшкълэ къапщгэмэ, ар сом мелуан 860-рэ мэхъу. А мылкъ-кур псэукълэр егъэфлэкълуэным теклуэдэнуш. Хъэрычэтыщлэ луэхур хэгъэгу экономикэм лъабжьэ хуэхъу пкъыгуэуш. Дяпэкли иужь дитынуш хъэ-рычэт мащлэмрэ курытымрэ ират дэлэпыкъуныгъэм нэхъри зэрыхэдгъэхъуэным, абы фе-йдэ нэхъыбэ къызыредгъэ-щыным», - жиалщ Клуэкуэ Каз-бек.

НЭЩЛЭПЫДЖЭ Замирэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал властым и гъэзэщлэкълуэ органхэм я къызыгъэпэщыкълэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Итащхъэм 2019 гэм жэпуэгъуэм и 30-м къыдыгъэкълэ Указ №92-УГ-мклэ къыштам, зэхъуэкълэныгъэ хэлъхъэным и луэхуклэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Итащхъэм и Указ

Сымэджахэм зэрадэлэпыкъуну лэмалхэр

«Урысей Федерациэм и субъектхэм я къэрал властым и хабзэ-гъэуэ (ллыкълуэ) гъэзэщлэкълуэ органхэр къызыгъэпэщынымклэ псо-ми я зэхуэдэ хабзэхэм я луэхуклэ» Федеральнэ законным и 17-нэ статьям и пункт 4-м, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Кон-ституциэм и 81-нэ статьям и «б» пунктм япкъ итклэ унафэ сощл:

КъБР-м и Парламентым и Унафэщлэм и къуэдзэ Къардэн Мурат иригъэкълуэклэ цыхухэм я узыншагъэр хъумэным, ковидыр зыкълэпэхэм я узыншагъэр зтегъэуэвжыным ехъэллэ лъэпкъ проектхэр гъэзэщлэныр зи пщэрыл къулы-къушлалэхэм я зэдэлэжьэныгъэр нэхъри щлэгъэхуэб-жэным теухуа зэлушлэ.

1. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Граждан жылагъуэ луэху-щлалэхэм ядэлэжьэныр лъэпкъ луэхухэмклэ и министрствэм зэреджэр хуэжын Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Лъэпкъ луэхухэмрэ жылагъуэ проектхэмклэ министрствэклэ.

АБЫ ХЭТАЩ КъБР-м и Пар-ламентым Лэжыгъэмклэ, со-циальнэ политикэмрэ узын-шагъэр хъумэнымклэ и коми-тетым и унафэщлэ Къэжэр Ху-сен, Физическэ культурэмклэ, спортымрэ туризмэмклэ коми-тетым и Итащхъэ Бэрэгъун Арсен, зи гугъу ящл луэхур зи нэлэ шлэт министрствэхэмрэ ведомствэхэмрэ, Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университе-тым я ллыкълуэхэр.

2. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал властым и гъэзэщлэкълуэ органхэм я къызыгъэпэщыкълэм, Къэбэрдей-Балъ-къэр Республикэм и Итащхъэм 2019 гэм жэпуэгъуэм и 30-м къы-дыгъэкълэ Указ №92-УГ-мклэ къыштам, и пункт 2-м зэхъуэкълэныгъэ хэлъхъэн, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Граждан жылагъуэ луэхушлалэхэм ядэлэжьэныр лъэпкъ луэхухэмклэ и министр-ствэм зэреджэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Лъэпкъ луэхухэмрэ жылагъуэ проектхэмклэ министрствэклэ хуэжауэ.

Къардэн Мурат зэлушлэр къыщызлуыным жиалщ коро-навирус узыфэм игъэсыма-джэхэм я бжыгъэр нэхъыбэ зырыхуэм къыжэкълуэ, цыху-хэм я узыншагъэр хъумэным, егъэфлэкълуэным, зтегъэуэв-жыным мыхъэнэшхуэ зэрилэр. - Абы ипкъ итклэ, КъБР-м и Парламентым жэрдэм къы-хылъхаш мы луэхур зи нэлэ шлэт къулыкълушлалэ псори нэхъ жыджэру зэдэлэжьэным теухуауэ. УФ-м и Президен-тым сытым дежи къызырыхи-гъэщци, къэралым и зыужьы-ныгъэм цынэхъышхъэр ди цыхухэм я шхъэмрэ узынша-гъэмрэ хъумэнырщ, я псэукълэр егъэфлэкълуэнырщ. Нобэ зэлу-шлэм хэтхэр апхуэдэ зэдэ-лэжьэныгъэм и шыхъэтщ - ми-нистерствэхэр, ведомствэхэр, узыншагъэр хъумэнымклэ, ту-ризм лэнаглэхэм шылэжьэну лэщлэгъэлхэр цагъэхъэзыр, медицинэ туризмэм иджырей технологиэхэр лэрыхуэу къы-щызгъэсэбэпыным шыхура-гъаджэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетыр, - жиалщ Къардэным.

3. Къэбэрдей-Балъкъэр Ресубликэм и Правительствэм хуэгъэу-вын: зэхъуэкълэныгъэ луэхухэр мы Указым къызыгъэуэвжыным хуэдэу иригъэкълуэклэны; езым и актхэр мы Указым иригъэзэгъыжыну. 4. Мы Указым къару егъуэт лэ шыщлэздэ махуэм щегъэжьауэ. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Итащхъэ КЛУЭКУЭ Казбек

Налшык къалэ 2022 гэм мазаем и 9-м №10-УГ

Лэскэн шыналъэм хыхъэ Аргудан къуажэм и шыплэ шхъэхуэхэм мардэ пыухыкълэхэр (карантиныр) шхъэщыкълэныным теухуауэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Итащхъэм и Унафэ

«Ветеринарием и луэхуклэ» 1993 гэм накъыгъэм и 14-м къашта Урысей Федерациэм и Закон №4979-1-м и 3.1-нэ статьям, Урысей Федерациэм Мэкъумэш хозыствэмклэ и министрствэм 2020 гэм шкълуэгъуэм и 25-м №705-м шлэту къыштам унафэщлэ шлэгъэбыдэ-жа Хъэщхъэрылуэ узыр щымыгъэлэныр гъэкълуэдыжынымклэ карантин зэрагъэуэ икли зырылуахыж профилактикэ, диагностикэ, нэгъуэщлэ къыпэзыубыд ветеринар хабзэхэм япкъ итклэ икли Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Ветеринариемклэ и управле-нэм и унафэщлэм 2022 гэм мазаем и 8-м къыхылъхъа №38-03-06-145 луэхугъуэр и лъабжьэу:

1. «Лэскэн шыналъэм хыхъэ Аргудан къуажэм и шыплэ шхъэхуэхэм мардэ пыухыкълэхэр (карантиныр) шыгъэуэвжыным и луэхуклэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Итащхъэм 2021 гэм дыгъэгъазэм и 10-м къыдыгъэкълэ Унафэ №179-РГ-мклэ ягъэу-вауэ щыта мардэ пыухыкълэхэр (карантиныр) шхъэщыкълэныжын. 2. Къару имылэжу кълэлытэн «Лэскэн шыналъэм хыхъэ Аргудан къуажэм и шыплэ шхъэхуэхэм мардэ пыухыкълэхэр (карантиныр) шыгъэуэвжыным и луэхуклэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Ита-щхъэм 2021 гэм дыгъэгъазэм и 10-м къыдыгъэкълэ Унафэ №179-РГ-м. 3. Мы Унафэм къару егъуэт лэ шытэздэ махуэм щегъэжьауэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Итащхъэ Налшык къалэ 2022 гэм мазаем и 9-м №12-РГ

медицинэ шлэныгъэхэм я док-тор, профессор, КъБКЪУ-м факультетскэ терапиемклэ и кафедрэм и унафэщлэ, КъБР-м Узыншагъэр хъумэнымклэ и министрствэм штатым хэмьт и лэщлэгъэллэ нэхъышхъэ - кли-никэ фармаколог лумэт Мурат, КъБКЪУ-м Педагогикэмклэ, психологиэмклэ, физкультурэ-спорт егъэдэжэныгъэмклэ и ин-ститутым и магистрат Мо-шурэ Анастасие сымэ.

Итащхъэлхэм жалащ коро-новирус уз зырыцалэр зэфы-кълэхэм я узыншагъэр зыры-кълэрыхур, ар зырызэфлагъэу-вжын программэ шхъэхуэхэр къызыгъэпэщын зырыхуейр, цыхухэр психологие дэлэпы-къуныгъэ зырыхуэныкълуэр, абы папщлэ луэхушлалэхэр зырызэдэлэжьапхъэр.

Къэлпэсэлэхэм къалытэ КъБКЪУ-м къышагупсыса, физическэ, психологие я лъэ-ныкълуэкълэ узыншагъэр зте-гъэуэвжыным зэрелэжь лэма-лыщлэхэр «Демографие», «Узыншагъэр хъумэн», «Ту-ризмэмрэ хъэщлэ къэгъэблэ-гъэкълэмрэ» лъэпкъ проектхэм хэгъэхъапхъэу. Я луэху еплъыкълэхэр къа-гъэлэжьауэ КъБР-м узынша-гъэр хъумэнымклэ и министр Квалэбатэ Рустам, абы и къуэдзэ Батыр Заурбэч, КъБР-м лэжыгъэмрэ цыху-хэм социальнэу къашхъэ-щыжынымклэ и министр Аса-нов Алим, КъБР-м курорт хэмрэ туризмэмклэ и министр Шоджэнцылкълу Мурат, КъБР-м спортымклэ и министр Хъ-санэ Ислам, Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университе-тым и ректор Алътуд Юрэ сымэ.

Зэлушлэм хэтахэр зэре-плымыкълэ, дяпэклэ нэхъ кууэ зэпкърыхын хуей луэхугъуэ зыбжанэ шылэщ. Абы хохъэ ко-вид нэужым цыхум и узын-шагъэр зырызэфлагъэуэвжып-хъэ лэмалхэр егъэфлэкълуэныр, узыфэм иужькълэ цыхухэр зы-гъэуэвжыкълэуэ шлэныгъэ-гъэлэхэм егъэдэжыныр, коро-новирус уз зырыцалэр къызыэ-захэр луащхъэмахуэ лъапэ гъэкълуэныр, республикэм и са-наторэ-зыгъэпэсхуэлуэ луэху-щлалэхэм шыгъэлэныр, нэ-гъуэщлэхэри.

КъБР-м и Парламентым и пресс-луэхушлалэ.

Пщцэшхуэ зыхуащцэ цыхут

Ди хэкум кыщаццыхуэ лы ццэрылуэ Беданокъуэ Аскэрбий кызыралхурэ илъэси 105-рэ ирикъуащ. Дунейм ехыжа цыхум дахэкцэ и гугъу ящцыхуэ, ящымыгъушцэу тепсэлъыхыхуэ псэуш жыплэкцэ, ушыуэнукъым. «Беданокъуэ Аскэрбий дунейм зэрехыжрэ илъэс 53-рэ хъуами, ноби кытхэтым хуэдэу кытшохуэ», - жалэ ар фыуэ зыццыхуэу цытагэм.

АДЫГЭ лъэпкъым и дахэрэ и щытхурэ жыжъуэ зыгъэуахэм ящцэ Беданокъуэр. «Уи щхэ пщцэ хуэпщцыхмэ, адрейхэми кыпхуащынщ», - желэ псалъэжым. Аращ цыхур дунейм кыщытхэма щегъэжауэ и гъащцэ гъуэгур кыкылу хуэпщцыхуэ, зыхуэ-сакъыжу, кызызпцэжымэ, мыукуйтэжын хуэдэу ццагъасэр. Аскэрбий цыхуэ кызырэгъуэжым, ар адыгэт. Зы напцэуи цыгъуэпщцыхуэ а лым зэрыадыгэр.

Беданокъуэ Аскэрбий Адыгэ Республикэм хыжэ Хуэдэ къуажэм 1917 гъэм кыщцалхуащ. И адэ-анэр лэжыкыуэ кызырэгъуэжым, адыгэ унагъуэт. Аскэрбий и сабиигъуэм щегъэжауэ еджэным хуэнхуэиуишэт, егъэджакуэ ищцэагъэр зригъэгъуэтынунуи и хуэпщцыхуэ.

1936 гъэм егъэджакуэ ищцэагъэм щыжхэт техуэ дипломыр зыиригъэжыщ Беданокъуэм икыи занщцэу лэжээн щидзаш. Фыуэ илъагъу кыщцалхуэа къуажэм дэт курыт еджапцэм щыпэрыхыщ ар и Иэнатцэм, илъэс зыбжанэ дэкрэ, абы и унафэщцэу ягъэуащ.

1939 гъэм Аскэрбий дзэ кылыкъум ираджаш. Абы щыццыхуэ

дзэ-политикэ училищэр къуиуащ икыи ротэм и политрукыу Хэку заушхуэм щидзаш. Беданокъуэм зауэм лыгъэшхуэ цызэрехыащ. И хахуагъэм и щыжхэт Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэр, медаль куэд кыхуагъэфэщаш. Уэгъэ хъэ-лъэ хуэри, зауэр имыу хуэццыхуэ кыгъэзэжаш абы.

1944 гъэм щегъэжауэ Куэшхъэблэ щыналъэм и райкомым щылэжыащ, иужькцэ къуажэ колхозым и тхэмадэу ягъэуащ. Зыкъом дэкрэ, Теувэж районым и исполкомым тхэмадэу ягъэкуащ.

1959 гъэм и къуажэм кыгъэзэжри, Лениным и ццэр зыжхэ колхозым и пашэ аргуэру хуащ. Ар абы щылэжыащ колхозым хуабжыуэ зригъэуажыащ, езыми пщцэшхуэ зыхуащцэу и Иэнатцэм пэрытащ. Нартыху гъэццыхуэм псоми ятэкуэрт Аскэрбий. Хэкум и мызакъуэу, зырыкэралу ццэрылуэ щыццыхуэ Беданокъуэр. Абы и щыжхэтщ КПСС-м и ЦК-м и япэ секретару, СССР-м и Министерхэм я Советым и тхэмадэу щыта Хрущевыр, я лэжыкыуэ-фым, псэуццэхуэ зыщыгъэ-гъуэзэну, ар къэрал псом щапцэхэ яхуищцыхуэ, Хуэдэ адыгэ

къуажэм кэкуауэ зэрыщытар. Ар кыщыцхуэр 1964 гъэм и шыщхэулуэри. Адыгэ хэкум и тхыдэм кыххэнащ а кыжыкыуэ-щцэ гуапэр.

Аскэрбий и гуащцэдэкрэ хъэлэлым папщцэ Лениным и орденыр кыхуагъэфэщаш цытащ икыи СССР-м и Совет Нэхъыщхъэм и депутат хуащ.

Беданокъуэ Аскэрбий дунейм тетыхуэ и акъуэли, и Измали, и къаруи хилъхъэу цыхубэм яхуэ-лэжыащ, кыщцалхуэ Хуэдэ къуажэм и ццэр жыжэ игъэлуни хуэццыхуэ. Нэхъыжы нэхъыщцэ и пщцэшхуэ зыхуащцэу дунейм теташ лы ццэрылуэр. Сэ кызырэгъэжымкыуэ, Беданокъуэм хуэдэ цыхуэрищцэ Сталиным «Кавказым адыгэхэр имысмэ, Кавказкыым» щы-жилар.

БЕДАНОКЪУЭ Марзият,
филологие
щцэныгъэхэм я доктор.

Гъащцэу хэзыгъаплэ

«Адыгэ псалъэ» газетым и щцэджыкыуэ щыгъуэ-зэщ хъэтцэ щхэжыуэ ялэжу нобэрэ адыгэ литературэм лэзэ бидэкцэ хуэа тхакыуэер редакцэм зэрыщылажэ. Абыхэм ящыщцэ Чэрим Марианнэ. Шэч хэмылуэ, газетеджэхэм ящцэж абы и «Лы иримикуэ» романыр - ар, лыхъэ-ыхъэуэрэ зэпыудауэ, «Адыгэ псалъэм» кытэд-дзауэ щытащ. Мы махуэжым хыбар гуапэ кытцэрыхыащ - тхылъ щхэжыуэ дунейм кытэхыащ Чэримым и Издакыуэщцэжыуэ. Лыхышуэ зэхэлэ романыр кыщыдэ-кыуэ Бектул Изниуэр и «Принт Центр» тедзапцэм.

МАРИАННЭ и журналист тхыгъэхэр нэхъыбэу зытеу-хуэр жылагуэуэр зыгъэпцэ-тей, дунейм кыщыцхуэ луэ-хуэу гъэщцэгуээнхэрщ. Романми лъабжэ хуэжыуэр апхуэдэ зы темэщ - нобэрэ ди зэхэтыкыуэ кыщы-гъэлэжыуэр, уеблэмэ, дэтхэнэми ди хуэрепгъым щекыуэ гъэщцэжыуэ гъуэ-гъуэ кыххэтлэ-гъуэ кыщыцхуэ абы и лыхъуэжым я прототипхэр.

Тхыгъэр зытеу хуам кцэщцэу и гугъу пщцымэ, ар абы фцэщы-гъэ хуэжыуэ, «Лы иримикуэ» псалъэ зэрылгъым гурылуэ-гъуэ пщцэщцэ: жэуаплыныгъэ зыхэмыл, зи елгыкыуэ зымылэж цыхуэу и гъащцэрищцэ зи гугъу щыщцар. Тышу псэумэ, нэгъуэщцэ гукъуэу имылуэ кызыщыщыгъэхуэ-жыну хэт лыхъуэ нэхъыщхъэм - Щыхыым - романым и кцэм нэсыхуэ зэрыщыцхуэ, жыжэ нэмыси езым и «дуней цыкыуэ» кыщыцхуэ луэ-хуэу нэхъапцэ хэмылэа гушхуэныгъэр кърату абы и псэуццэхуэ зэу нэгъуэщцэу зэрыщыщцэрищцэ гъэщцэ-гъуээн пщыцхуэу укыоджэ. Сыт ар «Лы иримикуэ» кытщы-зыгъэхуэр? Щыхыым и уна-гъуэм щыщцэуэр цыхубэ унафэщ - и щхэжыуэсэр и пцэм зэрыригъэуэжыны къару кы-кыуэжыкыым, уеблэмэ ар апхуэдэу щытын хуэлуэ кы-лыкытэ, абы кыххэжыуэи я кыуэ закъуэр сэхъуэу кыохуэ. Зи щхэжыуэщцэныгъэр япэ изы-гъэщцэ абыхэм ящцэщцэуа Щыхыым зэуэ кыщцэуа псым гъащцэ и архуанэм ири-хъэри, абы и лъащцэ фыуэ щыгъэдэжэрэ нэужыщ кы-щыгурылуэр уи дунейр зэры-щытынур уэ езым зэрыбухуэ-жым куэдкэ зэрелъытар. Гъащцэу и лъащцэныгъэр нэгъэсауэ зыхэщцэрищцэ абы и гугъуэжыуэ зыгъэуэнуарщ. Щыхыым и псэм телъа бэлы-хымырэ губампцэмрэ кыалэ-

щцэжыны папщцэ гуэпсысэ куэ-дым хэташ, зэрыхуэ щытыкыуэ хъэлэлым кыщыщцэжыуэ тхакыуэ абы лэпэгу хуищцэщцэ диныр икыи адэкцэ лы и хъэл дэпллэгуэу зыужыащ.

Тхылъым и флагыр, псом япэрауэ, кызыралхуэ пщцэ-лэжым ящыщцэ абы и жин-тыр. А луэхуи егуэпсысауэ бгъэдыжыащ Марианнэ. Тхы-гъэм и лыхъуэ нэхъыщхъэр уи нэгу кыщцэжыуэ абы тетщцэ иран сурэтыщцэ Катэзиан Мортэзэ и Издакыуэщцэжыуэ.

Чэрим Марианнэ фыуэщцэ яхуэщцэ тхылъыр кыдэгъэ-кыным зи гуащцэ хэзылхъа псоми. Апхуэдэ жэрдэмыр кызыбгъэдэкрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхэмадэ Хъэфыуэщцэ Мухъэмэдрэ икыи абы и мылкъуэ ар дунейм кытэхыащ. «Си Издакыуэщцэ-кыуэ псом япэу зыгъэжыуэр кыдэгъэжыуэ гуырищцэ, абы-хэм я псалъэ гуапэхэми луэхум сытрагъэгъуэщцэ. Лэжы-гъэщцэжыуэ кысыкуэуащ тхылъым редактор хуэжыуэ Хъэфыуэщцэ Мухъэмэдрэ Жъэ-кыуэщцэ Маринэрэ. Хэт ищцэ-рэ, абыхэм кыдэмамылгъа-мэ, романыр дунейм кы-темыхъэнкыи хуэнт. Романыр кыщыщцэ «Адыгэ псалъэ» газетыращи, ар тхылъ щхэ-хуэу кызырэгъэжыуэ Хъэфы-уэщцэ Мухъэмэдрэ редакцэм кы-хуищцэ пщцэуэ кызылэуэщцэ».

«Лы иримикуэ» романыр Чэримым и япэ художествен-нэ тхыгъэщцэ. Псыпэр иришэ-жыащи, адэкцэ нэхъыбэжкыи дыщогъуэ. Тхылъ кыдэзы-гъэжыуэ щхэжыуэжыуэ жалэ ха-бэращи, «Щцэм я лъабжэ ирехуэ, Марианнэ!»

Тхылъыр зыиригъэжыуэ хуэи хэм ар кыщыгъэуэтынущ Тхыкыуэщцэуэ Изуэс и инста-грам тхылъ тыкуэным (Nunim-at07), «Центр Книга», «Ра-зумник» тхылъ щаплэжым.

ЩХЪЭЩЦЭМЫЩЦЭ Изэ.

Пхъэщхъэмыщхъэм хагъахъуэ

Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ щыналъэм Къэрал статисти-кэмкыуэ и управленэм кызырэгъэжымкыуэ, 2021 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрэм пхъэщхъэмыщхъэрэ мэракыуэ тонн мин 535,5-рэ кыщцэражэлажаш. Ар 2020 гъэм зэрыщытам нэхърэ про-центи 3,5-кыуэ нэхъыбэщ.

АБЫ КЪЫДЭКЫУЭУ, Урысей Федерациэм Мэкъумэш хозы-ствэмкыуэ и министерствэм щыгъуэзэ дызэрищцымкыуэ, къэралым пхъэщхъэмыщхъэрэ мэракыуэу нэгъабэ кыщцэражэлажаш ипэцкэ зэи щыщцэуащ хэса бжыгъэ - тонн мелуани 3,9-м нэбла-гъэ. Ар 2020 гъэм кыдэжыуэла нэхърэ проценти 7-кыуэ нэхъыбэщ.

Зэрыщыту къэтщцэнтши, къэралми республикэми зи гугъу тщцэ унэтныныгъэхэмкыуэ ехуэлэныгъэфхэр зэрыдицэр и фы-гъэщцэ псынщцэу зэрыщыщцэным тешцыхъа пхъэщхъэмыщхъэ хадэхэмрэ иджырей хуабжхэмрэ щыналъэхэм кызырэгъэжымкыуэ щыщцэражэлажаш. Кыххэбгъэщцэ зэрыщыщцэнымкыуэ, а лъэныкыуэ-кыуэ япэ ищцэ хэгъэгъуищцэ Къэбэрдей-Балъкъэрэри ящыщцэ.

Ди республикэм мы лэжыкыуэ кыщыгъэжыуэ пхъэщхъэмы-щхъэ, мэракыуэжыуэ лэужыгъуэжым ящыщцэ мылэрысэр, кыпцэри, кхъуэжыуэ, балыйр, хуэрэджэр, мамкыуэтыр, щыи мэракыуэр, мэракыуэщхуэр.

БЭРАУ Бышэ.

Ди республикэм щылажэ лэпкъ проектхэм ящыцу егъэджэныгъэ Иэнатцэм тешцыхъахэм лэжыгъэ куэд кы-зэщцэуащ. А унэтныныгъэм хуэгъэпса «Егъэджэныгъэ» лэпкъ проектхэм ищцэ гуэдзэн купщцэафцэхэр, дэщцэжыуэщцэ программэ хэхахэр. Абыхэм ящыщцэ дэтхэнэри хуолажэ ди щыналъэм щцэны-гъэмрэ егъэджэныгъэмрэ я луэхум адэккыи зыщыгъэжыуэным.

«КЪЭБЭРДЕЙ-Балъкъэр Республикэм егъэджэныгъэ Иэнатцэм зыщыгъэжыуэ» программэм ипкъ иткыуэ, ди щыплэм щылажэ курыт школхэм ящыщцэ куэдым щекыуэжыуэ егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэ-жыгъэхэр ефцэжыуэщцэ 2022 - 2023 гъэхэм къыриуэдыуэ, зэпэщцэ ящыщцэ школ унэхэр, ахэр кызыражэлажыуэ иджырей егъэджэныгъэм хуэжыуэ техникэ пэрытхэм-

Къэрал гулыуэ егъуэ

кыуэ. А къэрал программэм ипкъ иткыуэ, кыкыуэу илъэситым тешцыхъа хуэуэ-гъэ-зэгъэпэщцэжыуэ лэжыгъэщхуэ-хэр щрагъэжыуэщцэ Тэрч районым. Апхуэдэ луэхуэуэжыуэ ялэуэщцэныуэ щына-лъэм и курыт школи 8-м. 2022 гъэм елэжыны щцэдзэнущ Красноармейскэ, Ново-Хъэмидей, Арыкы, Дей жылэхэм дэт курыт школхэм. Мурад зэрэщцэжыуэ, а луэхуэуэжыуэ нэсу зэражэлажыуэщцэ-ныуэ мы илъэсым и кыуэным ириххэлажыуэ.

Кыщыщцэныуэ, дызэри илъэсым зэгъэпэщцэжыуэ лэжыгъэхэр щау-блэнущ Тэрч къалэм дэт курыт школхуэ езанэмрэ ещанэмрэ, Терекскэ къуажэм и курыт школым. Абыхэм щрагъэжыуэщцэ

хуэуэныгъэ-зэгъэпэщцэжыуэ елэуэ-гъэ зэфцэхуэу и гугъуэщцэ. Ахэр зэфцэхуэу, 2023 гъэм щцэдзэнущ Урожайнэ къуажэм дэт курыт школым и унэм епха апхуэдэ луэхуэуэжыуэ.

Зэрытрахуамкыуэ, лэжыгъэхэм кызы-щцэуэжыуэ школхэм я унащхъэхэр зэ-хуэжыуэныр, еджапцэхэм я куэццэри я щы-бри зэхэныр, бжэ-щхыгъэжыуэщцэжыуэ хэлъхъэныр, инженер-коммуникацэ бжы-мийхэр кыгъэжыуэщцэжыуэныр. Гулыуэ хэха хуащцэныуэ еджапцэхэм екыуэлажыуэ лэжыгъэхэр шынагуэунащцэжыуэ кызызгъэ-пэщцэ зэрыщцэныуэ. Апхуэдэу ягъэжыуэ-нущ школхэм я мылкъуэ-техникэ лъабжыуэ.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Мэкъумылэцэ зэпэщцэ

Къэбэрдей-Балъкъэрэм и жылагуэжыуэ я щыплэ ад-министрацэхэм хыбар кызырэгъэжыуэщцэ, хозы-ствэхэм щцэуыдауэ ягъащцэ Ищцэри зыхуэиу псомкыи кызызгъэпэщцэуэ гъэ щцэжыуэ.

ЩЦЫМАХУЭМ теха Ищцэ-хуэм я бжыгъэр, псори зэхэту, мин 307-рэ мэхуэ. Районхэм, ику иту, зы Ищцэ хуэзэу ерыс-кыпхъэу центнер 30-м нэбла-гъэ щагъэхъэзырат бжыкыуэ и кцэм ириххэлажыуэ - а бжыгъэр зоотехникэ пщцэлым кы-гъэуэ хабзэм йозагъэ.

КъБР-м мэкъумэш хозы-ствэмкыуэ и министр Сыжажэ Хъэсэн кызырэгъэжыуэщцэ, щымахуэуэ щцэжыуэщцэуэ дежкыуэ нэхъыщхъэр ар мэкъу-мылэцэ ирикыуэ кызырэгъэ-жыуэщцэуэ. Абыкыуэ республи-кэм и луэхуэ лейкыуэ.

«Луэпхъэхэмкыуэ зыхуэи зэ-рыхуэгъэжыуэ Ищцэжыуэ Иэ-малыфцэ къарет жэмхэм кы-щцэжыуэ щцэжыуэщцэуэ, щцэжыуэ щцэжыуэщцэуэ, щцэжыуэ щцэжыуэщцэуэ я хъэлъагъ-ми хагъэхъуэнымкыуэ», - жилад министрэм.

НАФЦЭДЗ Мухъэмэдрэ.

Ноби ящыгъупщэркъым

КъБАССР-мрэ РСФСР-мрэ щыгъу зылэ я артист, КъБАССР-м и цыхубэ артист, республикэм и Къэрал саугъэтым и лауреат Болэ Мурат Хъэжмырзэ и къуэр къызэралъхурэ мазаем и 8-м ильэси 105-рэ ирикъуаш.

ЖАНХЪУЭТХЪЭБЛЭ къуажэм (иджы Псыгуэнсу) 1917 гъэм къыщалъхуаш Болэ Мурат. Ар яхэташ Луначарскэм и цэр зэрхызу Москва дэт театр институтыр япэу къэзыухахэм. 1940 - 1982 гъэхэм Болэр щылэжъащ Щоджэнцыкы Алий и цэр зезыхъэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым.

Фашистхэр ди Хэкум къыщытеуам, и адэжъ щыналъэр ихъумэжу Болэр фронтым щылаш икй лыгъэрэ хахуагъэрэ къыгъэлъагъуэу Хэку заушхуэм хэтэщ. Зауэм къыкыжа нэужь адыгэ театрым уври, дунейм тетыхунклэ абы щылэжъащ. Ар сценэм иташ и лэагъэм хигъахъуэ зэпыту.

Мурат театрыр фыуэ ильагъурт. Ильагъу къудей мыхъу, абы пымыщлауэ зы махуи псэуну хуейтэкъым. Ар зыхуэлэжъа цыхубэм и фыуэ къылагъуат. Мурат актёр къудейтэкъым, пьесэхэр зэридзэкыу, спектаклхэр игъэуу щыташ. Зэгурым «Ревизор»-р Москва цагъэлъагъуэуэ щыташ, тхыгъэр зезыдзэклар Мурат. Алэжыгъэм теухуауэ газетхэм ятхат: «Ревизор»-р урысыбзэм къытращыкыу адыгэбзэклэ ягъэуауэ пщлэнкъым, апхуэдизкэ фыуэ зэрадзэклаш.

Болэр ди адыгэ театрым и джэгуклуэ нэхъ лэзэ дыдэхэм хабжэрт. Мурат зыхэта спектаклхэр гукынэж хуащ. Артист гъуэздэжэм къыгъэщлаш хьэл-щэн зэмылэуажыгъуэ зилэ образи 100-м щигъу. Апхуэдэхэщ Шекспир Уильям и «Укрощение строптивой» (Тронио), «Ромео и Джульетта» (Тибальт), Теунэ Хъэчим и «Гъэунэхуплэ» (Фыцлэ), Тубай Мухъэмэд и «Къэбэрдей щалэр» (Аслъэн), Погодин Николай и «Кремлёвские куранты» (Ленин Владимир), Парнис Александр и «Остров Афроditы» (Хите Ричард), Островский Николай и «Без вины виноватые» (Незнамов), Гоголь Николай и «Ревизор» (Добчинский), Шолохов Михаил и «Поднятая целина» (Половцев), Дюма Александр и «Три шпиона» (Клод), «Шортэнэм» и «Яшэмрэ къэзышэхэмрэ» спектаклхэр, нэгъуэщлэхэри. Псом хуэмэдэжу Болэр телъыджэу щыджэгуаш Погодиным и пьесэм къытращыкыла спектакль цэрлуэм. Абы Лениным и ролыр зэрыщыгъэщлаш хьэхыкы ищлауэ щыташ театреплхэр. Мурат сыт хуэдэ жанрри дэгъуэу къехъуллэрт, ар комедие ирехъу, трагедиеуи щрети. Жыплэнумэ, артист гъуэздэжэт, зэфлэкышхуэ зилэрт.

Икыуэ цыху гуапэу, цыхугъэшхуэ, адыгагъэ хэлъу дунейм теташ. Зыгуэр къохуэлламэ, абы гу къыпллэмтэнкыу, псалъэ гуапэ къыбжылэу уимыгъэгъушхуэнкыу лэмал илэтэкъым. Сэ срогушхуэ, сропагэ абы сызэрдылэжъам. «Лела лэфлу пщэфлаш, кхытлэ, къывэмыхъэлъэкыу фыныщыкыу. Уэлэхы, езыми сэри ди гуапэ хъунтэм», - жилуэ мащлэрэ дригъэблэгъа абы, - игу къегъэкыж Жъаклэмыхуэ Клунэ. - Мурат дэлэжъахэм куэдрэ жыдолэ абы и псалъэ гуапэхэм, и псалъэ лущхэм дызэрхуэныкыуэр. И къару ильыгъуэу, иджыри куэд хуэзэфлэкыну дунейм ехыжаш ар.

Болэ Мурат зэплэзэртыт, лэдэбт, гупсэхуэ псалъэрт. Луэху, псалъэмакы мыхъэннэхэм зыщидэйрт. Ар куэдэ ирагъэблагъэрт радиом, усэхэм, инсценировкэхэм кърагъаджэрт. Къыщынэмыщлауэ, Къаздэхуэ Султлан щыгъуу ирагъэклэкырт къулыкыуэу, унафэщлэ мыхъумыщлэхэр зыщышынуэу щыта «Аркъэн» радиожурналыр.

Адыгейми, Шэрджэсми, Дагыстэнми, Осетиими фыуэ къыщадыхурт Болэ Мурат. Ар артист лэзэт икй цыху телъыджэт. Абы и цлэм пыщла луэху дахэ, луэхуфл куэд дигу къынэжаш, и цыхуфлагъэм, и лэагъэм теухуауэ. Щыгъэх зымыщлэ, зи лэагъэр, зи лэжыгъэр фыуэ зылъагъу, абы хуэлэж, дихъахуэ, гурэ псэклэ театрым хуэлэжъэ лэагъэллт ар. Псом нэхър нэхъыщхъэрэти, артист лэагъэм къыхуыгъэщлэт.

И щыгъуэс Леларэ абырэ адыгэ хабзэр шызеклуэ унагъуэ дахэ яухуат, щлалитлэ - Юрэрэ Аслъэнрэ - къащлэхуаш. Лелал телевиденэм и режиссёрти ильэс куэдкэ театрым дэлэжъащ. Зэхъыгъуэсхэм адыгагъэри нэмысри ядэпллагуэрт.

- Мурат и дежкэ ролышхуи роль цыкыуи щылэтэкъым. Спектаклым и пэм щыщлэдзауэ и клэм нэс хэтым и роль игъэзащлами, хъумакыу лыжыкым и ролыр къыщылытсыми, репетицэм зэи къыкырымыхуу спектаклым ирихьэллэу, и гурэ и псэмрэ етауэ и лэжыгъэм пэрыту щыташ, - желэ Клэмыргуей Валентин. - Утыкум къыхъуэ псалъитлэ-щы флэкла жимылнэми, абы и дежкэ ар ролышхуэт. Институтым къыкыжа щлалэцэхэм ролыр яфлэмащлэу, яфлэцыкыу жалэлауэ щызэхихкыу, еушиерт: «Ей, щлалэхэ, роль цыкыу щылэхъым, щылар артист мыхъумыщлэу». Ди дежкэ щыщлэт абы и ущиер.

Ильэс 30-м щигъуаш а джэгуклуэ гъуэздэжэр дунейм зэрехыжри, ноби цыхухэм я гум ильэц ар зыхэта спектаклхэр. Республикэм и щэнхабзэмрэ театр гъуаздэжэмрэ хэлъхъэныгъэфл хуэзыщла Болэ Мурат гъащлэхуэ къымыгъэщлауэ, ильэс 60-м зэрэбэкъуа щымылэу, 1982 гъэм дунейм ехыжаш. Луэжыфл къэзыгъэна, псэхуэ адыгэ театрым хуэлэжъа артистыр ноби и лыхыкыу, и блогэхэм, къэзыщыхуу щытахэм ящыгъупщэркъым, иригушхуэ, ирипагъуэ, иринну и цлэр ягу къагъэкыж, гуапэу топсэлъыкыж. Цыху дахэу, псэ къабзэу, и лэжыгъуэ щлалэхэм шапхъэ гъуэздэжэ яхуэхуэу дунейм тета артист телъыджэм и фэпллэр, абы къыгъэщла роль хьэлэмэтхэр зэи мыкыуэдыжынщ.

Напэкуэцыр зыгъэхъзырар ТЕКИУЖЪ Заретэщ.

УФ-м и цыхубэ, КъБР-м щыгъу зылэ я артист, режиссёр, зэдэклакыуэ лэзэ, Щоджэнцыкыу Алий и цэр зезыхъэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым и лъабжэр зыгъэтылэхэм, абы и псыпэр езышэжъахэм ящыщ Сонэ Мухъэрбий.

СОНЭ Мухъэрбий зыцыхуу щытахэм зэрыжалэжымкыу, лэ-хуэгуэтегъэкыу ар зыщыплэ зэгур щыджэгуауэ ящлэжкыым. Псори къызэщлэпкыуэжмэ, а артист цэрлуэм сценэм роли 120-м щигъу къыщыщылаш, образ зэмылэуажыгъуэхэр къыгъэщлэу.

1941 гъэм урыс режиссёр цэрлуэ Немирович-Данченкэ Налшык щылауэ «Фигарэ и фызышэм» щеплэм, Сонэм щыгъэклэ жилат: «Си гугъакыым мыпхуэдэ артист Налшык щыслъагъуну. Уэ утыкум ущоджэгу, мыдэ француз дыдэм хуэдэу, Фигарэ зэрыщытыпхэр уи деж щыдолъагъу. Си гуапэщ дэпэкли уефлэкуэну».

Зэрытцлэщ, артистхэм зыр адресим емышхуэ щыжэж и утыку итыкыу илэжщ. Театрыр фыуэ зылъагъухэм, абы хэ-зыщыкыкыу Сонэр къыхагъэ-щыгъэхуэлырт и лэжыгъэ бгъэ-дыхъэклэмкыу, и лэагъэм гурэ псэклэ зэрыбгъэдэтымкыу, и лэнатлэм зэрхуэпэжымкыу. Абы зэхуэдэу къехуэллэрт дыхъэшхэн ролри, трагедиери, драмэри. Ар егъэлеяуэ лэжыкыушхуэ, артистышхуэ, цыхугъэшхуэ хэлъу щыташ, театрым щылажъэ щлалэгуэалэм я шапхъэу. Жэщ-ма-

Артист гъуэздэжэ

хуэклэ итыфынут сценэм, зыгъэпсэхуэ имылауэ. Театрым къыхуыгъэщлаш зыхуагъэхэм хуэдэу, и лэагъэр и псэм хэлът абы. Образ къыгъэщлэхэр телъыджэт, гуимыхуэжт.

Театрым роль куэд щызыщла Сонэр артист къудейтэкъым икй режиссёрт. Щоджэнцыкыу Алий и цэр зезыхъэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым абы щыгъэуващ пьесэ зыбгъупщлэ. Апхуэдэхэщ Мольер и «Скапен зэищыкыахэр», Къуэщхъэ Султлан и «Я флэщ ущыкыу-кыу», Чеховым и «Мыщэ» водевилыр, нэгъуэщлэхэри.

Мухъэрбий пьесэхэр, расказхэр, романхэр и лэагъэ къыщлэклэ. Ауэ, ди жагъуэ зэрыхуэнщи, абы я нэхъыбэр дунейм къытэхъакыым, езыр цыху щэхуу зэрыщытам, и лэжыгъэхэр къыдигъэкыныр луэху зэримыщлам къыхэкыу. Абыхэм ящыщ «Кондицэм къыкыркыым», «Щлэгъэуэн», «Иджыри двойкэ?», «Бжъапщлэ», «Ухеймэ - улъэщщ», «Тхыгъэхэр. Пьесэ куэди зэри-дзэклаш Мухъэрбий. Абыхэм ящыщ «Залымыгъэкыуэжъэ-за» (Мольер), и «Ромеорэ Джульеттэрэ» (Шекспир), «Вассэ Железновэ» (Горький), «Талантхэмрэ абы щыгъэцэ хуэ-зыщлэхэмрэ» (Островский), «Сэ къызыжъэ» (Симонов) пьесэхэр. Апхуэдэу Шхъэгъэпсэ Мухъэ-мэдрэ Сонэмрэ осетин драма-

тург Токаев Асах и «Псэлъыхуэ-хэр» пьесэр 1950 гъэм адыгэб-зэм кърагъэзэгъауэ щыташ. А лэжыгъэхэр щыгъэт тохъуэ Сонэ Мухъэрбий адыгэ театрым и зыуажыныгъэм къару зэрыри-хьэллам, и гуащлэр куэдым зэрлэпэлэсам.

Япэ уитыныр, гъуэгуэгъэлъа-гъуэу ущытыныр зэрыквалэн гугъур, жуаплыныгъэшхуи зэрыпылтыр фыуэ къыгурылуэрт абы. Ди лэпкъ цэнхабзэм зегъэужыным псэемыблэжу хуэ-лэжъа а цыху гуащлэфлэм, адыгагъэ нэс зыхэлъам, артист гъуэздэжэм и цэр адыгэ лэпкъым и тхыдэм къыхэнаш.

Къызыхуигъэщлэм хуэлэжэ

РСФСР-м щыгъу зылэ, УФ-м и цыхубэ артист Токъуий Хъусен ящыщ цыхухэм гукы-дэж ин езытахэм, ди лэпкъ театр гъуаздэжэм зезыгъужуэ абы набдзэ хуэхъуахэм.

ТОКЪУИЙ Хъусен 1927 гъэм мазаем и 5-м Нартан (Къы-лышбийхъэблэ) къуажэм къы-шалъхуаш. Пасэ дыдэу, Нартан къуажэм и курыт еджаплэм щыщлэсым, спектаклхэм да-хъэхуэ, Налшык къакуэуэр театрым щеплэу щыташ. 1945 гъэм ар щлэтысхъащ Лэпкъ театрым и унэм къыщыщылауа студием. Токъуий Налшык щыла театралнэ студие 1948 гъэм къыухаш, занщлэуи теат-рым лэжээн щыщлэдзаш. Япэ махуэхэм щыщлэдзауэ Хъусен роль гугъухэр къыухагъэфашэ, зэфлэклэ илэуи зыкъегъэлъагъуэ. Москва театралнэ институт къыщызухахэм ядэхъун, ядэ-лэжыкыныр папщлэ, Хъусен и къару еблэжакыым.

Роль щиттым щигъу ищлаш Токъуий Хъусен. Къэбгъэлъа-гъуэмэ, лыхъужь ролу нэхъыбэ дыдэ адыгэ театрым щызы-гъэзэщлэр Токъуий Хъусенц. Апхуэдэу лутыж Борис и «Тыргъэтауэ», «Эдип», Шекспир и «Ромеорэ Джульеттэрэ», Назим Хикмет и «Лъагъуныгъэм и хыбар» хэт Фархад и ролхэр спектаклхэм зэрыщыджэгур куэдым ягу дыхъащ икй гукы-нэж ящыхуаш. Артистым псом хуэмэдэу къохуэллэ цыхубэ насыпым щлэбэнхэм я ролхэр. Апхуэдэщ Акъсырэ Залымыкыан и «Дахэнагъуэ» пьесэм хэт Джэримэс, Щоджэн-цыкыу Алий и «Къамботрэ Ла-цэрэ» романым и лыхъужь нэхъыщхъэ Къамбот, Къардэн-гъушлэ Зырамыку и «Къанцо-бийрэ Гуащэгъагъэрэ» хэт Къан-щобий, Шортэн Аскэрбий и «Нэхур къыщыщлэнэм» хэт Мусэ, Шолоховым и «Щыщлэ къэлэтам» хэт Нагульновым сымэ. Токъуий Хъусен театреплэ мин-хэм фыуэ ялэгуащ икй абы

и лэагъэм итхэкъуахэм къа-щохъу ар зыхэмыт спектаклыр зыгуэр хушыщлэ хуэдэу.

Хъусен и лэжыгъэм щытху-хэр, дамыгъэ лъапэхэр къы-пэкуаш. Зэфлэклэ зэрилар, и къа-лэнхэм гурэ псэклэ зэрегугъур налуэ къэхъури, и пщлэми ину зилэташ. Артист щэджащэм тхуэнейрэ къыухагъэфашэщ КъБАССР-м и Совет Нэхъы-щыхэм и Президиумым и Щыгъэ-тхылыр, «Хэку зауашхуэм и зэ-маным иригъэкыуэкла псэ-емыблэж лэжыгъэм папщлэ» медалыр, «Ленин» орденыр, нэгъуэщлэхэри.

Токъуий Хъусен Хэкумрэ лэпкъымрэ хуэлэж икй хуэ-фашэ адыгэллэ щыпкъэу псэ-уаш. Абы и гуащлэр ноби цыхухэм ящыгъупщэркъым. И лэжыгъуу щытахэм абы теухуа я гукъэкыкыжхэм фыщыдогъэ-гъуазэ.

Клэмыргуей Валентин: - Дэ еджакуэу дыкыщыкы-жам Токъуий Хъусен лыкут, и гупсыскыкыу, и хьэл-щэнкыи зэплэзэртыт. Ар гу къабзэ, псэ хьэллэ зилэ цыху пэжт, луэщ, уепслэнэу гъэщлэгъуэнт. Балигъэхэми сабийхэми фыуэ ялэгуащ актёрт.

«Шарф любимой» фильмым Токъуий Хъусен, Клуэкуэ Та-марэрэ Пыхъужь Алийэрэ я гъусэу, гукынэжу щыджэгуаш. «Щыщлэ къэлэста», «Пашты-хымыр паштыгъэ гуащэмрэ», «Тыргъэтауэ» спектаклхэм щы-щла ролхэр гъуэздэжэу къехъу-ллат.

Шыбыхъуэ Басир: - Хъусен ильэс куэдкэ сьдэлэжъащ. Ер-чэн Леонид игъэуауэ щыта «Епщыкыушанэ председател» спектаклым председателым и ролыр түми чэзуэу щыдгъэ-зэщлэну къыщытхуиэхэм къы-дэлэпыкыуаш, чэнджэщ щыгъэ-пэхэр къызыту. А зэманым Со-вет Союз псом цагъэуващ а спектаклыр.

И гуащлэм къыпэкуа пщлэм зэи къызыфигъэщыкыжакыым Токъуий, дапхуэдизу и цлэр ялэтами, цыху къызыругъэкуэу къэнэжат. Ар зы нэгум нурыр къыхи цыху щыпкъэт, куэд зэпэзыщэчт.

Щэрмэт Людмила: - Хъусен сценэм къыхуигъэщла цыхуу. «Къамботрэ Лацэрэ», «Тыргъэтауэ», «Лъэмыж», «Яшэмрэ къэзышэхэмрэ» спектаклхэм зэгъусэу дызэрхытэм срогуш-хуэ. Комедие жанрым куэдрэ щыджэгуну къыхуимыхуами, абы гушылар и щлэсэт.

Хъусен хьэл-щэн дахэ дэп-лъагъурт. Ар щыгъуэщыгъэ-кыым, фыгуээтэкыым, артист ныбжыщлэхэм дэлэпыкыуэгуэ къытхуэхуэу, диущлэрт.

Хъэмыку Жаннэ: - Токъуий Хъусенрэ сэрэ «Тыргъэтауэ», «Лъэмыж» спектаклхэм зэгъу-сэу дызэрхытэм срогушхуэ сигу къынэжаш. Абы куэдрэ къы-хуиухуэрт спектаклхэм хэт лэпкъ лыхъужьхэм я ролхэр игъэзэщлэну. Актёр жыджэ-рым ар фы дыдэу къехъу-лэрт.

Хъусен хуэдэу адыгэ фашэр зэкыу къэгъуэтыгъуейт. И тел-лэклэ ар лъагъуафлэрт, щыгъэлъагэт, адыгэллэ нэст. Еджакуэу къыкыжа щлалэгуа-лэм дилгъ ар шапхъуэу.

Зеклуэ хьуэхьуэхэмрэ шы хуэлухуэщлэхэмрэ

Шыщлэ дунейм кытхьагъащлэр цагъэпсклэ, шыклэр ятхьэщлэртэктым. Ар зытхуэр шыр гъэригт шрикъу махуэхэрщ. Шыклэтхьэщлэ зэджэ тхьэлъэури кыщыдахыр абы шыгъуэщ: адыгэхэм хьуэхьуи телуаш, лэни епэсащ.

НОБЭР кыздэсым адыгэбзэм ехьумэ псэлъафэ гъэщлэгъуэн, «шыклэтхьэщлэ хуэпщлаи» жилю. Шы къащэхуам ирашлэклэ тхьэлъэури шыклэтхьэщлэ еджэу шытауэ жэлэ «Адыгэбзэ фразеологизмэхэм я псалъалъэм». Адыгэбзэм кыщына псэлъафэм кырагъэкыр куэдкэ иужькэ игъуэта мыхьэнэрэщ: хьэрым и луэхуклэ цылухуэу кыщына псэлъафэм кызырагъэлъагъуэ жилюгъуэщ. Ауэ луэхум луэху хэлъщ, жэлэ. Псалъалъэм кыщына мыхьэнэр нэхъ гъэнэхуэн хуэй хьуну кыщлэклэныщ. Шыклэтхьэщлэ даудапщэр зытелукар зи гугъу тщыну шы хуэлухуэщлэрщ.

Жылэм пщлэ зыхуашлу дэс лыжыкэр шыклэтхьэщлэр щашлэ махуэм кыщына псэлъафэм, лыжы зэхэс хуэщлэрт. Нэхъыжыкэр ящыщу зы жьакуэ махьсымэбжыэр лэщлэгъуэвэрти, ягъэхуэхуэвэрти. Хьуэхур кыхьу жэлэу шытауэ хьыбар щылэщ, дэ кытлэуэ-сыжа мащлэр мыращ:

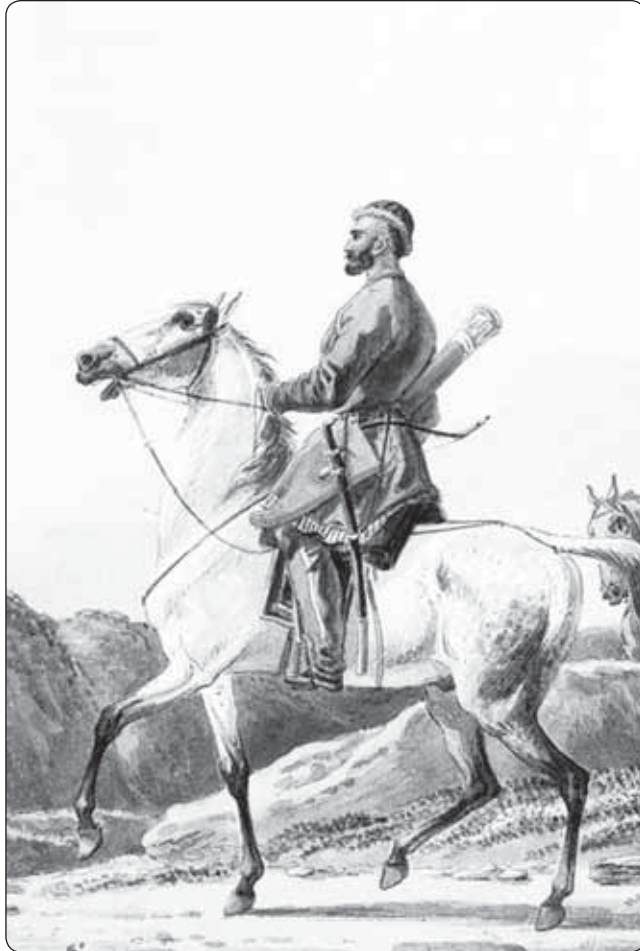
**Ялыхь,
Нобэ дыщызэхьыа псэушхьэм
И ныбжымырэ и гъуэгумрэ зэтес щы,
И шыпэ здыгъазэм хьэрыр кыкылы,
И гупэр здиунэтэм клэсыр щыбэу,
Бэклэ и дахэ ялуатэу,
Кыкылуэт имыщлэу,
И гъуэгужь кьэхьуллэу,
Лы хуэщхьэпэщ, хужалэу,
Уанэ хуэфашэщ, хужалэу,
Хужалэ псори дахэу
Тхьэм иригъэклуэклэ!
И шыклэ мафлэ емыуэу,
Ихьу-иль и хьэлэу,
Хьэлыфлэу,
Фыгъуэхуэлъэу,
И нэр дэплэмэ и лъэр лъэлэсу,
Клэсу тесыр напэхуу,
Дахэм и хужьу,
Жьым и гухьхьуэу,
Лы хьуу мы шым шэсынур
Ежьэмэ и гъуэгу бзэпсу,
Ипс жэджэу,
И гъуэгу занщлэу,
Аужэджэ и гъусэу,
Имыгъусэ кьэхьуапсэу,
Хьуэпсэгъуэ и бэ щыгъуу,
Хьэр кыдэхьуу,
Къуаншэ кьемыхьуллэу,
Ллэныгъэм пэжыжьэу,
Псэуныгъэм пэблагъуэ,
Щылэклэ илэу
Бэрэ щылану дыхуолауэ!**

Шыклэтхьэщлэ трайа хьуэхьубжыэ махьсымэм хьуэхьу зылэтар зэ хофыклэ, кьедэлуэхэм кьахурегъэ-клуэклэ, бжыэр кызырлэрыхьэжэу шым бгъэхьэри, шыклэм махьсымэм шыщ кьрегъэжэжэ, кынар и флалъэ лъабжыкэр щлэклэ. Мыращ шыклэтхьэщлэ жыхуалэр. Мы шы хуэлухуэщлэ хабзэр шыкыуэдыжым, абы ехьэллауэ шыта псэлъафэмрэ луэхуэгъуэмрэ теужьы-кыжжауэ аращ ищхьэклэ кьэдгъэлъэгъуэа мыхьэнэри.

Махьсымэкылыр хьуэхьу зытелуа даудапщэ хабзэщ. Ваклуэдэклэ ещлэклэ хабзэ зыкымомым щыблэагу ар. Уегупсыс зэрыхьунумклэ, шыклэтхьэщлэр шым и утыку щыпэрыш хуэлухуэщлэщ.

Ильэс, ильэсрэ ныкыуэрэ нэхьрэ нэхьыбэ мыхьуа шыр иджыри шыщлэу яжырт. А ныбжыым флалы-гъэклэу трагъахуэрт дамыгъэтэдзэри. «Пасэу тебдзэмэ, пасэу пкьырыкылыжыныщ» жэлэрти, арат зытра-щылыхьы. Дамыгъэтэдзэ махуэр щытрагъахуэр гъэрэ щырэ зэрызэхьлэрэ махуэ плыщлэ дэклэ иужькэщ. Дамыгъэтэдзэр бадзэуэгъуэр кьэмысу зэфлагъэ-кырт, гъэмахуэ шылэр шым егуэуа мыхьун шхьэклэ, жэлэрти. Ар кызыхьэклэ шым игъуэта улэгъэм е еклуэнклэ шынагъуэ щылэ (хуабаем, гъудэбадзэм) пэлэщлэ хуашлыну зэрыхуэлэжыкэрэ. Дамыгъэтэдзэм хабзэ гъэщлэгъуэн куэд пылщ. Абы и гугъур лъэпкъ щлэныгъэм щэщлэуэ щызэпкырызыхар тхьэдэж Ехьутэныджэ Хьэсэнщ.

Дамыгъэтэдзэр кыщындах махуэм къуажэм щыщ нэхьыжэ зытхуэ кыщына псэлъафэм, луэхур щеклуэклэны щыпэпэм кырашалэрт. Дамыгъэ тэдзэныр пщэд-джыжыпэм ирагъажьэрти, жьауэгъуэджэ хьуэхунклэ еклуэжырт. Хабзэмклэ тезыдзэн хуэйр шыр зейм и кьуэщлэ е и унэкъуэщ щлалэщ, ауэ а луэхум хуэлэзэхэр кыщрашалэи щылэрт. Ехьутэныджэ Хьэсэн зэритхьы-клэ, дамыгъэр тезыдзэм и лэпкълэпкъ пщыкылутир зэхуэдэу, лъхугъэ илэу, мыкуэсэуэ, лэщ гъэхьуным хуэлэжыу щытын хуэйщ. Дамыгъэ тэдзэклэ лэуэжы-гъуитлэ щылащ: зыр - шыр ираудрэ дамыгъэр традзэу, адрейр - зэфлэту традзэу. Апхуэдэу ящлэу щыщытам

и щхьэусыгъуэр Ехьутэныджым шым и бэшчагъым ирелх. Шым и паллэ фыуэ щыгъуазэ, Тыркум хьыкэ Узун-Айлэ щыналъэм кыщына Идарей Фаикъ кызырлэжыламыкэ, лъхукъуэллым дамыгъэр шым щытридзэклэ игъуэукурирт, уэркышым дамыгъэр зэфлэту традзэу шытащ: щыту тумыдзэмэ - уэркыш-кыым. Итланэ гурылуэгъуэ мэхуэ Ехьутэныджым и лэжыгъэм кыщына «Щолэхур зэрыкыуэдыжар дамыгъэтэдзэм кыщынащ», «Щыту тумыдзэмэ - щолэхуэу» псэлъафэхэр.

Дамыгъэ тхыпхэ пхыбзыклар зытет щэклэры псыф ящлэрти, куафэм траубгъуэрт, итланэт дамыгъэр кыщынагъэжыкылыр. Шыбым дамыгъэр и пхэ-щылыщхьэм и лъахъшапэпэм, хаклуэм и лъагапэпэм традзэу шытащ. Дамыгъэр зэрытрадзэу улэгъэм шэ флэуа, шху гуащлэ, шатэ, тху гъэвэжэ хуэдэхэр ца-хуэрт. Узым игъуэндэрэщхьуа шыр хуабэщыпсэ лус ирагъафэрт. Хуабэщыпсыр хьудыр гуащлэпс-лащлэ, и гур кызырлэмылэн, и лыым и зеклуэклэр зэтеуэжыныр папщлэ шым хуэхьуэгъуэу ирагъэлэу. Зрилъэфыкыу щытмэ, кыщ уадэ цыкылуэ шым и лъэлэгъуэм мащлэу телууэлэхэрт, флалэу лъэдиймрэ псэлъынтхуэмрэ зэлагъэлэсырт, шыр ягъащэрти, ирагъэлэуэрт. Апхуэдэ цыкылуэ шым и гур зэрагъэ-гъуэтыжырт.

Дамыгъэр зэрытрадзэм клэлыплэу шыса нэхьыжы-хэм луэхур кьэзыхьэллэ щлалэхэр зыпэрыс лэнэм кыра-шалэрти, абыхэм ехьуэхьуэрт, псалъэ дахэ жралэрт. Дамыгъэтэдзэ хьуэхьу куэд щылэщ. Абыхэм ящыщщ

**Ялыхь,
Гъэ дызытхьэуэр тхуэмэхуэн щы,
Угъурлы щы,
Щылыгъуэ дызытетыр щхуантлэу,
Уафэу дызыщлэтыр кьащхьуэу,
Бий дилэхэмклэ дыщхьуэдзэу,
Щлэсэу дилэхэм гузэрыдзэ едмыгъэщлэ,
Ди лэ кыхьэмклэ гуапэу,
Ди щлалэхэр узыншэ щы,
Ди дахэхэр гукъеуэншэ щы,
Жылэр бэлутэлуншэ щы,
Уи бэлыхьым щыхьумэ!
Ялыхь,
Я лэщ кьэхьумэ,
Я лэщыр гъуэзыншэ,
Дамыгъэр зытрадзэм яхуэщын щы,
Амыщ и лэщын палъэу кыщлэгъэклэ,
Насыпшэсхьуэу кыщлэгъэклэ,
Здыщлэклэу хьэр кыуэлэу щы!**

Дамыгъэтэдзэ хьуэхьубжыэр лубыгъуищ мэхуэ. Япэщыкыкэ хьуэхьуэр бжыэм холубэри, итланэ ижымы-клэ щытым хуэйи; бжыэм кыгъэзэжэ иужькэ, нэхьыжы дамыгъэтэдзэм хэтэ щлалэхэм ящыщ зым ар хуегъэфашэ. Джылахьэстэнейхэм дамыгъэтэдзэр лэнэклэ яублэ, лэщым гунэщлэ ухыкэ хьунукыым, жэлэри. Узун-Айлэ ис хьэтыкыуейхэм лэнэр нобэ хуэ-дэм ягъуэврэ пщэдэи хуэдэм езы дамыгъэтэдзэр

кыдахьу шытащ. Щлалэм кыщлэуа бжыэм хуэфашэ пщлэ хуищлэ иригъэгъэзэжа иужькэ, тхьэ-лэуэ мэжаджэ бзыгъэрэ шхуэлэфлэ фалъэрэ нэхьы-жыым етлуанэу хуэйи. Дамыгъэтэдзэ тхьэлъэури ны-шыпхьы хэтщ, шхын зэблэхри щыбэщ, ауэ хэхауэ абы и шхыныгъуэ епэсар мэжаджэмрэ шхуэлэфымрэрт. И гъэхьэзырыкылым теухуауэ мэжаджэм цлэ зэхуэмидэ игъуэтырт: Бахьсэн псыхьуэ дэххэм пхьэхуей мэжа-джэ жэлэу, Шэджем псыхьуэ дэххэм пхьафэ мэжа-джэ жэлэу шытащ. Абазэ мэжаджэклэ зэджемэ и гъэ-хьэзырыкылым хуэдэщ ищхьэклэ зи цлэ кытлуахэм я пщэфыкылары.

Дамыгъэтэдзэ лэнэм лыхьэхьэжэ жэлэри нэгъуэщлэ зы хабзи хэлъщ. Зедмыгъэукуэдищэу кьедбжэ-кыныщ дамыгъэтэдзэ лэнэм и цлэклэ хагъэклэ лыхьэ лэу-жыгъуэхэр: нэхьыжэ лыхьэ, анэш лыхьэ, фызабэ лыхьэ, зейншэ лыхьэ, гьуклэ лыхьэ, дахэ лыхьэ, емыгъэз лыхьэ.

Шы хуэлухуэщлэ хабзэхэр абдеж зэ щызэпоу, шыр гъэрих ирикъухунклэ. «Пщым и цауэр гъэрихым мэшэс» жери зы едыгъуэ хэтщ лэпэрыбжэ кьэб-жэклым. Гъэрих шрикъум ирихьэлэу жылэр щызэ-хуэсу даудапщэхуэ зэхохьэ. Щыпэдэщлэ абы зэреджэу шытар. Мыбдежт япэ дьдэ шыр утыку щра-шэр, шым и паллэу зыщлэхэм абы и флалыгъуэрэ и щыщлэагъэхэмрэ кыщрагъэлэуатэр, зеклуэу хьунрэ мыхьунрэ е гъуэгуш кьудейуэ кьээнэрэ щызэхьагъэ-кылыр. Иклэм-иклэжым, щыпэдэшым и мыхьэнэри аращ: шым зеклуэу щэн хэлъыр кыщхьэщынырат. Абы щхьэклэ зэпеуэ, джэгуэклэ куэд ирагъэклуэжырт. Кы-хэжаныклэм зеклуэушыцлэр телуэжырт, ар зейм абдеж щлалэпщлэ (шыфлэ тын жызылэ щылэщ), хуагъафа-щэрт, хэти бгъэрыщлэ, хэти джэрыщлэ, хэти нал, хэт сыт хуэзэфлэклими иратырт. Щыпэдэшым хьуэхьу лэнэ епэсащ, ауэ абы телуа хьуэхьу тхьыжыну кыдэхьу-лакыым.

Абы иужькэ шым шэсынур ерышу абы зеклуэу кызырлэжыкылыным зыхуыгъасэрт. «Чы щыкыкэ кылуымыгъэшар бжэгу хьумэ, кьэгъэшыжыгъуейщ» жэлэ, дауи, иджы кьэса шым шыфлэ и щэн зыкыом хэмылыу хьунукыым: мээым и курыкупсэм гуры-гуауэу укыыхыжыныр, гъуазаплэм (зеклуэу дьдым) укыришэлэжыныр, и жэрыр зэтес щыныр, цлаху-цэуи уанэ зэщлэлуи зэхуэдэу гъуэгур кырихьэлэныр, мэкъумылэ хэхам тет зэпыту егъэсэнур.

Зеклуэуэклэ зызылагъуэ щлалэм и пщэрылэ нэхьыщхьэхэм ящыщ зыт пщэдджыжэ нэхуыщ зэлэ-пыт кьэсэ и шыр псафэ дышыныр, игъэлскыныр. Зэрыжалэмклэ, пщэдджыжыпсэ диям еса шым щыфлэщытхьыри хыныжырт, псыхьам хуэдэу хьурт. Жэщкэ шыр хэгъэпщыныр пщэрылэ цыкылуэу, луэхуэуитлэ кызырлэжыкыкэ: ялэр - шыр зы хуэжыкыуэн мардэ тоувэ, нэгъуэщлэу жыплэмэ, ишхым и мащлэмрэ и куэдымрэ зэтес ещлэ; етлуанэ - шы за-кыуэрыутипщыр сакъ ещлэ, мыгууэгулэу зэры-щытын хуэйм хуегъасэ.

«Лымырэ шымрэ дыхьэзырщ» жэлэу щлалэхэм хьы-бар кыщыкыкэ, щыпэшэсым и гъуэ хуэуэщ жэлэри, иджыри зэхыкэ ящлэ. Щыпэшэс тхьэлъэури зыхуэ-гъэпсар лымырэ шымрэ зэрызэзэгъар, шым зеклуэу кырууэ игъуэтар зыхуэдэр зэхэгъэжынырщ. Къуажэ хогъуашхьэм деж жылэр кыщыкыкыуэуэри, шыгъэджэ-гу тафэклэ еджэу щыплэ куэд хэхауэ щылащ-тлэ, абдеж щыпэшэс зыщлэ щлалэхэмрэ лэдэжу ялыгъэ яшхэмрэ кыкыуалэ. Ахэр зи пащхьэ иувэ нэхьыжыфлэхэм псалъэ пехьэжыкэ щлалэхэм кыщыуэщлэ, дахэ кыжралэу, хьуэхьу хуэлэрт. Апхуэдэ хьуэхьу куэд ди нобэм кьэ-сащ.

Щыпэшэс зыхуэщыныр щлалэр пщлэнтлэм кы-щыдэжыкыкэ, щыпэшэсым и щыпэ хьуэхьур кыщыжыкыкэ фызыжы нэхьыжыкыкэ: ар хуагъэфэщэнклэ мэхуэ анэш-хуэми, лъэпкъым щыщ пхьужьыми, фызабэми. Нэхьэ зытрагъахуэу шытар фызабэрт. «Фызабэ хьуэхьурэ гыбзэрэ» жэлэ. И хьуэхьур щыуэжыкыкэ фызабэ цылухьыжым шыкылырщлэ шым кыщыуэщлэ, матэ хьэлыуэ кыдыщлэ-гъуэри, щлалэр кыдэгъэклэ. Фызабэ хьуэхьур ипэжы-плэклэ хьуэхьу-тебжэ жыхуэлэхэм ящыщщ. Абы и цап-хьэщ мыр:

**Дотэнэхур хуэрэ кьазым мэшэс,
Пклэуэ-лэуэуэ,
Дыгъэ-мазэм дотэджэ,
Джаклуэр зымыщлэщ,
Хы щылыб щызоплэуэ,
Хуэрэ пцлэгъуэпллыр япэ шэсым кьэгъэлэджэ,
Хьэм и жагъэр гьунэ хуэмыхьуу кьафлэуэ,
И шыпэ шэсым хьэри бгъэри кыщлэжыкыкы,
Дарий самэмэ и шыбгъэ лэдэжхэр еухуэ,
Етлуанэ шэсым сэху-сэплэ зи нэклэури клэсу кьэгъэс,
Куэдэ кьэпхьэмэ, хьэблэ кыкыкы хуэуныщ,
Мащлэ кьэпхьэмэ, хьэблэ кыгуэу хуэуныщ,
Сэрэ хэлэфэхэр зи лэщэ,
Дыщэч илэуэфэхэр зи лэщэ,
Дэщхуэр зыушырт зи джатэ,
Зи джатэпэм мастэр лулэуэ,
Куэд пылэуэуэ, шууклэ мин бгъэщтэнщ,
Тлэу пылэуэуэ, шыкыкэ мин бгъэуэбэнщ,
Уи Бзуукъуэ домбеякы дамыгъэ,
Зыкыкыкыкы шы саугъэ хымы,
Зэхэзы хуи бжэщхьэуэу кьобакъуэ,
Уи жэмшэр Ищхьэжыкыкы щэбгъащэщ,
Кьощэурэ пщыгъэр кьафлэпхьыныщ,
Лэщэр кыщыщтэм лы лэщитлэ щлэмыхьэ,
Дэщхуэрэ мыхьэжыкыуэу тхуэуэ,
Уешалаклуэу жылэ бий удымышхэ,
Узыщымышхи жылэ куэд щымылэ.**

Зыгъэпсэхугъуэ махуэм

Малъхъэдис

Зыгъэхъэзырар
НЭЩІПЫДЖЭ Замирэщ

Бжыныху - Чеснок обыкновенный. Хадэхэкіщ. И лъагъыр см 25 - 35-рэ мэхъу. Къэкыгъэм и тхэмпа пщлэхэм см 15 - 20 я кыхагъщ, я бгъуагъыр см 1,5-м щлэгъу. Гъэмахуэкум ирихъэллэу къэкыгъэм кыгу кыпедзэ, абы зызкыуэцлэхри мэгъагъэ, сентябрым и пэхэм жылэхэр мэхъу.

Бжыныху зэмылэужыгъуэхэр адыгэхэм ижъ-ижыж лъандэрэ къагъэкі, шхыныгъуэхэм халъхъэ.

Бжыныху щхьэр, тхэмпахэр витамин зэмылэужыгъуэхэмкы зэрыбейм папщлэ, мыхъэнэшхуэ зилэ хушхъуэу медицинэм къебж. Адыгэхэми нэгъуэщлэпкъэхэми бжыныхумкыэ узыфэ куэд ягъэхъуж.

Бжыныхушхъуэ - Гусиный

лук полевой. Илъэс бжыгъэкыэ къэкы бжыныгъуэхэм я лъэпкъщ, къэкыгъэ лъахъшэ цыкыуэ. И гъэгъа гъуэжыфэхэр, Іэрамэ хъурей щыкыуэ зэхэту, удз щхъэкыэм гъэмахуэм кыпедзэ. Нэхъыбэу ущрохъэллэ мэкъуплэхэм, дыгъафлэ джабэхэм, губгъуэхэм. Адыгэхэм хушхъуэу къагъэсэбэп.

Бжыныхушхъэхъурей - Чеснок обыкновенный озимый. Бжыныху лэужыгъуэхэр. Гъэмахуэкыэм е бжыкыгъэм пасэу кыкыуемыжымэ, мэкыуэсэж. Гъатхэр кыкыуэ и пэ уэс щлэгъым кыщыкыуэ щлэдзэ. Гъэмахуэм кыгу кыпедзэри, бжыкыгъэм жылэхэр мэхъу. Ахэр, и зэманым пумычымэ, полъэлъыжри, щыым йокыкы, гъатхэм пасэу къэкыуэ ирегъажъэ. Мы бжыныху лэужыгъуэм и щхьэр дзэ цыкыуэ зыбжанэу экылэщлэскыым, адрейхэм хуэдэу. Дауи, аращ апхуэдэ цыи щыгъуэтар.

ХЪЭКЪУН Барэсбий.

Лы гъэжъа-гъэбэкхъа

Мэлыыр ятхъэщл, яупщлатэ тыкыыр цыкыуэрэ, дзэху тепщэчым иралъхъэ, абы халъхъэ пщлэхэрэ упщлэта бжынышхъэ, бжыныху, шыбжый, шыгъу, псы щылыэ щлэкыри Іэкы фыуэ злэщлэ, бжыныр яплытлэрэ и псыр кыщлэхун щхъэкы. Шынакышхъэр траплэри, щылаплэм сыхъэти 5 - 6-кыэ шагъуэу, нэхъ зэхэшыпсыхъын щхъэкы. Лыр шагъэжъэнуэм и деж шынакыым лы тыкыырхэр кърах, кырыпщлэ бжыныр сытхэр кырахри тлэкыу ягъэжэпхъ. Лы жэпхъэр дзасэм флалъхъэри мафлэ дэпкыэ ягъажъэ, лъэныкыуэ псомкыи тхъуэплэ дахэ хъухуэкы. Лы жъар дзасэм кыфлэхри тебэ куум иралъхъэ, абы халъхъэж а бжыны-бжыныху зыхэлъар, псы кыщлэжари щлэкыж, джэдгын хаудэ, злэщлэ, тебашхъэр траплэри мафлэ щабэм тету ягъэбэкхъ дакыкыи 7 - 8-кыэ. Іэнэм пщыру трагъуэуэ. Дашх пщлэстэ, мырамысэ, чыржын, хъэламэ, щлэкхъуэ.

Халъхъэхэр (зы цыкыуэ Іыхъэ):

- мэлыу - грамм 200,
- бжынышхъэ укъэбзауэ - грамм 80,
- бжыныху укъэбзауэ - грамм 50,
- шыбжый сыр мыхъэжауэ - грамм 2,
- псы щылыуэ - грамм 50,
- шыгъуу, джэдгын убауэ - узыхуейм хуэдиз.

Щлалэгъуэрэ дахэгъуэрэ зимыІэ щыІэкъым

- ◆Клэпсэхуэм ихъар арэфыпсым къехъыж.
- ◆Кыгуууу и цлэ ирелуэж.
- ◆Лажьэр къэкыуэгъуафлэ щхъэкы, кыуэжыгъуейщ.
- ◆Нэдым и щхьэр умытлатэу хъэ илърэ ху илърэ пщлэркъым.
- ◆Нэм екыр гумы йокыу.
- ◆Блэкыа хабзэжыым укъемыкыуж.
- ◆Іей мыхъу фы хъужыркыым.
- ◆Псым и жаплэр езым къегъуэтыж.
- ◆Хабзэр убзэнкъым, акылыр къалэнкъым.
- ◆Щлалэгъуэрэ дахэгъуэрэ зимыІэ щыІэкъым.
- ◆Щлэщхъу зыщлэ кыщлэ-кыуэркъым.

***

Гурыщлэращ акылыр зыунэтлыр.

***

Сабийхэм ябгъэдэлъ зэчийм къэралым и къэкыуэнур еубзыху, абыхэм я дахагъым налуэ кыщлэрыр лъэпкъым и флэрэфлэгъырщ.

***

Псом нэхърэ унэхъ Іушу закыфлэбгъэщыныр кызыэккыр акылыншагъэрщ. Губзыгъэр сытым дежи зэплэзэрйтщ.

***

Іэшттым пщлауэ гупсысэ убзыхуа уи щхъэм кыкыуэныкъым. Лъагъумыхъуныгъэм узыхуишэр акыуэ утхъуэрщ.

***

Цыхур апхуэдэщ - и гъащлэ псор зытригъэ-кыуадэр зыгуэр зыІэригъэхъэнырщ, армыхъумэ а кыІэрыхъам иринасырыфлэфкъым.

***

Гум имылагъуэр нэми илъагъуэкыым, нэм пэІэщлэр гумы пэжыкыщ.

***

Жылагуэ зэхэтыкыр, щэнхабзэр, хабзэр зыхуэдэм къегъэлагуэ ар зезыхъэ лъэпкъым и дунейр.

***

Гум лыгъэ кыщызэкыуихым деж Іэри хахуэщ.

***

Дэтхэнэ адэ-анэми езым и сабийм нэхърэ нэхъ дахэ щымыІэу кыщохъу.

***

Губзыгъэр нэгъуэщлэым и шыуагъэм егъэлущ, делэм дерс кызыыхыр езыр лъэпэрапэмэщ.

ХЪУРЕЙ Феликс.

Бжыныху

Хывышэр зэІыхъэркъым

джатэ Іэпцэм ещхъци аращ.

***

Хывышэм и тхъу гъэвэжар зэІымыхъу мазитІ-щыкыуэ щытщ, щыІэплэІэ ямыгъэуэми.

КЪУБАТИЙ Борис.

Псалъэзэблэдз

Екыуэкыу: 2. Зи суд ящлэм кыщхъэщыж цыкыу. 6. Щоджэн-цыкыу Алий и усэ цлэрыуэ, илъэс 17 флэкы имыныбжыу Тыркум щитхауэ. 8. ... хэтлэсэмэ, пхуэгъэхъужыркыым. 10. Пхъэ уадэшхуэ. 11. ... зимыІэм джажэпкъ иІэщ. 13. Іэсплэпсым шыщ. 15. Ди унэр ... Іэджэ мэхъу. 17. ... кыурашэ. 18. Ар щлэпым кыыхах. 19. Литературэ тхыгъэ. 21. Къэрэшей-Шэрджэсым шыщ усакыуэ цлэрыуэ ... Мухъэмэд. 23. Къыдалъхуауэ, цыкыуэм и щыІэфэм хэт. 26. Махуэцлэ. 27. Лъакыуэм ищлэ лъэужы. 29. Алыдж - ... бэнэкыу. 30. Дзапэ ...

Къехыу: 1. Илъэс зытлущым ит шыщлэ мыгъасэ. 2. Уафэм къех мыл тыкыыр цыкыу. 3. Чы ухъуэнщлэхуэ. 4. Адыгэ театрым и джэгуакуэ, КъБР-м щыІыхъ зилэ и артист... Рэмэзан. 5. Илъэс 18 зи ныбжэ щлалэщлэм и... кыуэгъуэщ. 7. Бригадэ зэхъэзэхуэм шытекыуэм ирату шыта щэкыу пльыжы цыкыу. 9. ... хуэмыфлэ хъэдрыхэ кыуэркъым. 12. Джэдкъэз. 14. Хугум е нартыху хъэжыгъэм кыыхащыкыу шхыныгъуэ. 15. Еуэкыплэ. 16. Жэм лъакыуэ ... иукыр? 20. Іэсэлъасэ, цыкыу щэху. 21. Цы закыуэ. 22. Къуажэм щынэсым шуеым нэхъ... зищлэщ. 24. Адыгэ сабийхэм, ныбжыщлэхэм папщлэ къыдэкыу журнал. 25. Перу къэралым и щыхъэр. 28. Танэ мэхъэлэм и ... макъ къэлуэуэ. 29. Таурыхъэм хэт фызыжы бзаджэ.

Зэхъзылъхъар МЫЗ Ахьмэдщ.

1		2		3		4		5
6		7		10		8		9
11		12				13		14
				15		16		
17						18		
				19		20		
21		22				23		24
				26				
27				28				29
				30				

Мазаем и 5-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэупахэр:

Екыуэкыу: 1. Гупыж. 4. Чысэ. 7. Джарым. 8. Къушхъэ. 9. Петр. 11. Тош. 16. Іэтэ. 17. Арэф. 18. Дыхъэгъ. 20. Къузгун. 21. Ныджэ.
Къехыу: 2. Пщлэщ. 3. Жыджэр. 4. Чымпэ. 5. Сэнтх. 6. Ер. 10. Топ. 12. Шэрэз. 13. Фэдэн. 14. Жагъын. 15. Шэрэдж. 19. Хьэ.

Лъагъуныгъэм и къарур

Щлэныгъэ зыбгъэдэлъыр ищлэр мащлэу кыщыхъужу сытым дежи еджэрщ.

***

Зыгуэрэм пэжу гу лъытащ: псори куэдрэ псэуну хуейщ, ауэ жыы хъуну зыри хуейкъым.

***

Цыхум и хъэлыр аращ, арэзы кыдэхъуращ гулътэ нэхъыбэ зыхуищлэры.

***

Зыгуэрэм ушыхуэныкъуэм хуэдэ дыдэу фыкыым зыгуэр къобэкыу иІэнри. Абы и уасэр мэкыуэ, ар нэхъ Іуэхуфлэ дыдэу шытми.

***

Дэтхэнэми кыфлэщлэ езым хуэдэу фыуэ зылагуэ шымыІэу. Аращ лъагъуныгъэм къару хуэхъужри.

***

Нэгъуэщыым щхъэкыэ жыплэм хуэдэ дыдэщ уэри кыпхужалэр.

***

Ущлэлыуэу хуэфэщэн фыщлэ кыкыуэ-лыкыуэу хуейщ.

***

Цыхуэхум хуримыкыу псори цыхубзым хэлъщ.

***

Пщлэншэу бгъэкуэда зэманым куэд плех, ауэ дерсыфлэ кыыхыбох.

Китайм щеклуэки Шымахуэ Олимп джэгүхэм дыщэрэ дыжынынрэ къыщызыхьа Большунов Александр.

Иужь махуэхэм дыкъоклуэтэх

Елистратов Семён

Пекин щеклуэки Шымахуэ Олимп джэгүхэр зэрыщидзэрэ япэу махуэку клуам Урысей Федерациэм и атлетхэр медалыншэу къэнэш, абыхэм пэгүнэгъуэ дыдэ хьуа пэтми.

ПСОРИ зэхэту ягъэджэгүат медаль комплекты 8. Ди къэралым и спортсменхэм епланэ увыплэу 2 къахьаш - лыжницэ Непряевэ Натальерэ ІэжьэмкІэ эстафетмэрэ.

Абы ипэклэ, мазаем и 9-м, шорт-трекымкІэ метр 1500-м и финалым хэта цыхуипщым я зэпеуэ гугъум домбеякъ медалыр «къыщыхитхьаш» Сочэ-2014 Олимп джэгүхэм я чемпион Елистратов Семён. Олимп джэгүхэм я медалхэм пэгүнэгъуэ дыдэ хуэхуэат километри 10-м къыщызыдэжахэм яхэта Непряевэр. Арщхьэклэ домбеякъ къэзыхьам ар къыкІэрыхуаш секунд 0,1-кІэ.

Дуней псом и иджырей чемпион Урысей Федерациэм и фристайлихэм къехулакъым лыжэ акробатикэмкІэ зэхьэзэхуэхэр. Уеблэмэ, клэух зэпеуэхэм ахэр нэсыфакъым. Апхуэдэ дыдэу, Іэжьэ спортмкІэ эстафетэми медалхэм пэгүнэгъуэ шыта ди спортсменхэм я зэфІэкІыр епланэ увыплэм къыщыувылаш.

КёрлингмкІэ Урысейм и Олимп Комитетым и цыхубз командэр зэхьэзэхуэм зэрыщидзэу къыщыхагъэщІащ Америкэм и Штат Зэгүэтхэм я лыкІуэхэм - 3:9. Цыхухьухэм я гупыр етуанэ зэлушІэм 7:4-уэ Китайм текІуаш.

Шымахуэ Олимп джэгүхэм я еханэ махуэм еклүэклэ зэхьэзэхуэхэм иужькІэ официаланэу шымыт къэралхэм я медаль зэпеуэм Урысей Федерациэм и атлетхэр зыкІэ къелэбхри, ебгъуанэ увыплэм къыщызытэувылаш.

Махуэр медалыншэу къызэрырахьэллэм и мызакъуэу, ди спортсменхэр къызэрэклүэтэхам шхьэусыгъуэ хуэхуаш иджыри къэс текІуэныгъэ зимыла США-м зыкъызэрызыкъуахар. Махуитым къриубыдэу абыхэм

дыщэ медалищ зыІэрагъэхьэри, Урысей Федерациэм и атлетхэм ящхьэщыкІащ.

Пекин щеклуэки Шымахуэ Олимп джэгүхэр зэрыщидзэрэ медаль бжыгъэхэмкІэ япэ ита ди къэралыр мэрэм махуэм ирихьэллэу епланэ хуаш. Австрием медаль 13, Норвегиемрэ Канадэмрэ 12 ялэу Олимпиадэм и епланэ махуэм техьаш.

Дыгъуасэ зэхэта зэхьэзэхуэхэм Большунов Александр дыжынын медалыр къыщыхьаш. Фигу къэдгъэкІыжынщи, Пекин щеклуэки Олимпиадэм ар чемпион шыхуакІэщ. Шымахуэ Олимп джэгүхэм къыщахьа медаль бжыгъэхэмкІэ (6!) абы къыпэлъэщын лыжник зэкІэ шыІэкъым. Абы и фыгъэкІэ, гуп зэпеуэм и таблицэм ди атлетхэр зыкІэ къыщыдэлэбеижаш.

ГугъэфІхэр уагъэщІ хоккеймкІэ Урысей Федерациэм и командэ къыхэхам. Ди щІалэхэм япэ зэлушІэм Швейцарием и хоккеистхэр 1:0-у хэгъэщІащ. КъыкІэлъыкІуэм, мазаем и 11-м, 2:0-у ахэр Данием текІуаш. Очкоих къэзыхьа ди къэралым и хоккеистхэр, и чэзу къэмысу, Шымахуэ Олимп джэгүхэм я клэух зэпеуэхэм нэсащ.

Пекин щеклуэки зэхьэзэхуэм бжыпэр щаубыдащ Норвегием и спортсменхэм. Абыхэмрэ Германием икІахэмрэ дыщэ медалу хырых зыІэрагъэхьаш, арщхьэклэ скандинавхэм домбекъуэ яІэр хуэдитхукІэ нэхьыбэш.

ЖЫЛАСЭ Замир.

XXIV Шымахуэ Олимп джэгүхэм къыщахьа медалхэр (мазаем и 12-м ирихьэллэу)

Къэралыр	Дыщэу	Дыжыну	Домбеякъыу	Псори зэхэту
1. Норвегие	6	3	5	14
2. Германия	6	3	0	9
3. Швецие	5	2	2	9
4. Австрие	4	6	4	14
5. США	4	5	1	10
6. Нидерландхэр	4	4	1	9
7. Китай	3	3	0	6
8. Урысей Федерациэ	2	4	6	12

ШколакІуэхэм я шынагъуэншагъэмрэ тыншыгъуэмрэ

Дызэрыт ильэсым къриубыдэу ди республикэм шызэрагъэпэщыжынуш автомобиль гъуэгүхэм ящыщ куэд. Гулытэ нэхьыбэ хуащынуш жылагъуэм мыхьэнэшхуэ шызылэ социальнэ ІуэхушІаплэхэм уахуэзышэхэм. КъызэрабжамкІэ, лэжыгъэхэр щрагъэкІуэклынуш псори зэхэту километри 100-м щІигъуэ зи кІыхьагъ апхуэдэ гъуэгүхэм.

Ди республикэм и курыт школ 19-м уахуэзышэ гъуэгүхэр зэрагъэпэщыжауэ шытынуш гъэ еджэгъуэщІэр, 2023 - 2024 лъэхьэнэшІэр, щаублэну бжыхьэм ирихьэллэу. АсфальтыщІэхэр зытелъ апхуэдэ гъуэгүхэр яІэнуш Налшык къалэ, Анзорей, Псыхурей, Къубэ-Тэбэ, Псыншокъуэ, Жэмтхьэлэ, Джэрмэншык, Светловодскэ, Дзэлыкъуэкъуажэ, Шордакъ жылэхэм. А гъуэгүхэм щеклуэклыну зэгъэпэщыжыныгъэ лэжыгъэхэм хохьэ езыхэри абыхэм къепхауэ машинэхэми лъэсырызекІуэхэми я шынагъуэншагъэр къызэзыгъэпэщ псори къэгъэщІэрэщІэжыныр: зэпрыкІыплэхэр зэгъэпэщыжыныр, светофорыщІэхэр гъуэувыныр, гъуэгү Іуфэхэм къыщыхьхэр егъуэвкІыныр, гъуэгүм дамыгъэхэр тедзэныр, нэгъуэщІэхэри.

Налшык къалэр къапщтэмэ, абы шызэрагъэпэщыжынуш еджаплэ нэхьыщхьэу щым: КІуэклүэ Валерэ и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал мэкъумэш университетым, Кавказ Ищхьэрэм гъуазджэхэмкІэ и къэрал институтым, Бгы лъагэ геофизикэ институтым - уахуэзышэ автомобиль гъуэгүхэр. Апхуэдэ лэжыгъэхэр щеклуэклынуш СпортмкІэ республикэ уардэунэм, гимназием, курыт школлитхум, сабий гъэсаплыщым епха гъуэгүхэм. АсфальтыщІэхэр зэрытралъхьэнум къыдэкІуэу, абыхэм лампл инхэр зыфІэдза пкъохэр цагъуэувынуш, къедза лъэс лъагъуэхэр зэрагъэпэщыжынуш, лъакъуэрыгъажэ гъуэгүхэри автобус къэувылэплэхэри гулытэншэ ящынукъым.

Зэгъэпэщыжыныгъэ лэжыгъэхэм хиубыдэу, Анзорей къуажэм и автомобиль гъуэгү нэхьыщхьэр зыхуей хуагъэзэжынуш. Абы зэрелх жылэм дэт курыт школыр, сабий гъэсаплэу тІу. А ІуэхушІаплэхэм екІуалэ сабийхэмрэ ныбжыщІэхэмрэ шынагъуэншагъэ къахузэгъэпэщыным хуэщІауэ шытынуш гъуэгүм тралъхьэну ІэрыщІ шхьэдэхыплэ цІыкІухэр. Абыхэм нэхьэ къызэтрагъуэувылэнуш хуабжыуэ зекІуэ автомашинэхэр.

Апхуэдэ лэжыгъэхэр щрагъэкІуэклынуш Къубэ-Тэбэ жылэми. КъыщынэмыщІауэ, а къуажэм и гъуэгү нэхьыщхьэм светофорхэри цагъуэувынуш, гъуэгү Іуфэми пхьэшыкъухэри шыхасэ-нуш.

Дзэлыкъуэкъуажэ, Шордакъ, Жэмтхьэлэ, Светловодскэ къуажэхэм шызэрагъэпэщыжыну гъуэгүхэр йокІуалэ а щыІлэхэм щыІэ профтехучилищэм, пэщІэдзэ школым, спорт еджаплэм, щэнхабзэмкІэ унэм, сабий гъэсаплэ зыбжанэм.

Гъуэгү лэжыгъэхэр зэфІагъэклынуш и чэзүм икІи флагъ лъагэ ялэу. Апхуэдэ къэрал гулытэр зыхуэунэтІар цыхухэм, псом хуэмдыдуэ школакІуэхэм, шынагъуэншагъэрэ тыншыгъуэрэ къахузэгъэпэщынырщ.

ТАМБИЙ Линэ.

МэракІуащхьуэр ягъэбагъуэ

КЪБР-м мэракІуащхьуэм (голубикэ) нэхь пасэу щрагъэубыда щыгүм нэгъабэ гектар 50 къыхагъэхуаш.

ИУЖЬРЕЙ ильэсхэм мэракІуащхьуэм ящыщу ди республикэм хуабжыуэ зыщызыжы мэракІуащхьуэм промышленнэ мыхьэнэ иІэ хуаш. Ар нэгъабэ гектари 106-м нэблагъэм трасащ. Къехьэллэжыгъуэм къызэригъэлъэгъуамкІэ, абы ди щІыр фІуэу йозэгъ икІи щобагъуэ, КъэкІыгъэм клэлыплъ хадэгъэкІхэм зэрыжаІэмкІэ, абы и ефІэклыныгъэхэм ящыщ а лъэпкъыгъуэр хьэпІацІэхуэлъуэ зэрыщымытыр, узыфэ зэмылэужыгъуэхэм ящыпхьумэн папщІэ хушхьуи ехьэллэн зэрыхуэмейр.

ГъэщІэгъуэныр аращи, Урысейм и ищхьэрэ щыналхьэхэм фІэклэ шыхууэ щытакъым мэракІуащхьуэр. Иджы ар щобагъуэ щыплэ

нэхь хуабэхэм ящыщу къалытэ Къэбэрдей-Балъкъэрми. МэракІуэгъэклэ зэгүхьэныгъэхэм я мызакъуэу, ар яфІэфІу хасэ хуаш къуажэдэсхэми. Абыхэм ящыщ куэдым я уней хадэхэр, дызэсэжа пхьэщхьэмыщхьэ лІэужыгъуэхэм къадэкІуэу, ягъэдахэ мэракІуащхьуэм и пхьэщхьэмыщхьэ щыхупсэхэм.

НАФІЭДЗ Мухьэмэд.